

Верховний
Суд

ДАЙДЖЕСТ

судової практики

Великої Палати Верховного Суду

у справах про перегляд судових рішень

у зв'язку із встановленням

Європейським судом з прав людини

порушення Україною

міжнародних зобов'язань

при вирішенні справ судом

Рішення, внесені до ЄДРСР

станом на 01 жовтня 2024 року

ЗМІСТ

Перелік скорочень	3
1. Справи, розглянуті ВП ВС у порядку адміністративного судочинства	5
2. Справи, розглянуті ВП ВС у порядку господарського судочинства	25
3. Справи, розглянуті ВП ВС у порядку цивільного судочинства	30
4. Справи, розглянуті ВП ВС у порядку кримінального судочинства	44
5. Справи, розглянуті ВП ВС у порядку КУпАП	60
6. Процесуальні питання, пов'язані з відкриттям провадження з перегляду судових рішень з підстави встановлення ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом	66

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

Перелік скорочень

ВАСУ	– Вищий адміністративний суд України
ВГСУ	– Вищий господарський суд України
ВККС	– Вища кваліфікаційна комісія суддів України
ВП ВС	– Велика Палата Верховного Суду
ВРП	– Вища рада правосуддя
ВРУ	– Верховна Рада України
ВС	– Верховний Суд
ВСУ	– Верховний Суд України
ВССУ	– Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ
ГПК України	– Господарський процесуальний кодекс України
ДТП	– дорожньо-транспортна пригода
ЄДРСР	– Єдиний державний реєстр судових рішень
ЄСПЛ, Суд	– Європейський суд з прав людини
Закон № 2657-XII	– Закон України від 02 жовтня 1992 року № 2657-XII «Про інформацію»
Закон № 2195-IV	– Закон України від 18 листопада 2004 року № 2195-IV «Про соціальний захист дітей війни»
Закон № 3477-IV	– Закон України від 23 лютого 2006 року № 3477-IV «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»
Закон № 1334-VI	– Закон України від 15 травня 2009 року № 1334-VI «Про заборону грального бізнесу в Україні»
Закон № 1682-VII	– Закон України від 16 вересня 2014 року № 1682-VII «Про очищення влади»
Закон № 1402-VIII	– Закон України від 02 червня 2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів»
Закон № 2690-IX	– Закон України від 18 жовтня 2022 року № 2690-IX «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо виконання рішень Європейського суду з прав людини»
КАС ВС	– Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду
КАС України	– Кодекс адміністративного судочинства України
КЗпП України	– Кодекс законів про працю України
КК України	– Кримінальний кодекс України
Конвенція, ЄКПЛ	– Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод
КПК України	– Кримінальний процесуальний кодекс України
КСУ	– Конституційний Суд України
КУпАП	– Кодекс України про адміністративні правопорушення

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

КЦС ВС	– Касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду
МВС України	– Міністерство внутрішніх справ України
Мін'юст	– Міністерство юстиції України
МК України	– Митний кодекс України
ПФУ	– Пенсійний фонд України
СІЗО	– слідчий ізолятор
ЦПК України	– Цивільний процесуальний кодекс України
ФОП	– фізична особа – підприємець

1. Справи, розглянуті ВП ВС у порядку адміністративного судочинства

1.1. Нечітке й непередбачуване застосування апеляційним судом у справі заявника положень процесуального закону щодо строку звернення до суду, що мало наслідком обмеження доступу до суду і встановлення ЄСПЛ порушення пункту 1 статті 6 Конвенції – ВП ВС скасувала рішення апеляційного суду та передала справу на новий розгляд до суду цієї ж інстанції

Рішенням у справі «Статівка проти України» (Stativka v. Ukraine) (№ 64305/12) від 07 вересня 2023 року ЄСПЛ констатував порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд), оскільки застосування апеляційним судом процесуальних обмежень не було чітким і передбачуваним з точки зору заявника, а тому не відповідало принципу юридичної визначеності, а у поведінці заявника не було нічого, що виправдовувало б необхідність покласти на нього тягар наслідків цієї невизначеності.

04 травня 2011 року заявник звернувся до Луганського окружного адміністративного суду з позовом проти свого колишнього роботодавця, місцевого військового комісаріату, оскаржуючи відмову останнього здійснити перерахунок виплати грошового забезпечення. Ухвалою суду від 06 травня 2011 року цей позов було залишено без розгляду у зв'язку з його поданням після закінчення встановленого строку.

07 жовтня 2011 року Донецький апеляційний адміністративний суд скасував зазначену ухвалу та направив справу на новий розгляд до окружного суду. Він встановив, що вимога заявника стосувалася стягнення заробітної плати, а тому не обмежувалася будь-яким строком, як передбачалося частиною другою статті 233 КЗпП України [на час подій у справі це положення стосувалося права працівника, у разі порушення законодавства про оплату праці, звернутися до суду із позовом про стягнення належної йому заробітної плати без обмеження будь-яким строком].

13 грудня 2011 року окружний суд частково задовольнив позов, посилаючись, зокрема, на частину другу статті 233 КЗпП України, і зобов'язав комісаріат здійснити перерахунок окремих заборгованостей з виплати грошового забезпечення, та сплатити їх заявнику.

15 лютого 2012 року апеляційний суд скасував постанову від 13 грудня 2011 року та залишив позов без розгляду на тій підставі, що заявник пропустив строк для подання такого позову. Суд ухвалив, що посилання суду нижчої інстанції на частину другу статті 233 КЗпП України було помилковим, оскільки, на його думку, це положення стосувалося лише наявної заборгованості, а не оскаржуваної. Натомість він послався на частину другу статті 99 КАС України яка передбачала шестимісячний строк для подання адміністративних позовів.

ВАСУ відмовив у відкритті касаційного провадження за касаційною скаргою заявника.

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

Посилаючись на обставини справи, ЄСПЛ зазначив, що той же суд у тому ж провадженні зайняв протилежну позицію щодо встановлених законом строків, застосованих до справи заявника. Непослідовність національних судів у цьому питанні підтверджувалася тим, що вона стала підставою для конституційного провадження стосовно тлумачення частини другої статті 233 КЗпП України.

ЄСПЛ вирішив, що застосування апеляційним судом процесуальних обмежень не було чітким і передбачуваним з точки зору заявника, а тому не відповідало принципу юридичної визначеності.

Розглядаючи заяву заявника про перегляд за виключними обставинами рішень судів, ухвалених в його справі через встановлення ЄСПЛ порушення Конвенції, ВП ВС вважала, що належним заходом індивідуального характеру для відновлення настільки, наскільки це можливо, попереднього юридичного стану, який він мав до порушення Конвенції, буде повторний розгляд справи судом апеляційної інстанції.

Так, предметом позову у справі заявника були вимоги до військкомату (територіального центру комплектування та соціальної підтримки) про визнання незаконними рішень та зобов'язання вчинити дії, а саме перерахунок та виплату грошового забезпечення. А тому був сумнів у тому, чи могла компенсація усунути негативні наслідки, від яких заявник фактично продовжує страждати, адже його позовні вимоги так і залишилися (і є наразі) нерозглянутими. Тому для усунення негативних наслідків порушення Конвенції, яких продовжував зазнавати заявник через непередбачуване обмеження його права на доступ до суду, та досягнення *restitutio in integrum* було доцільно переглянути оскаржуване рішення апеляційного адміністративного суду за виключними обставинами.

Ураховуючи, що констатовані ЄСПЛ порушення пункту 1 статті 6 Конвенції допустив суд апеляційної інстанції, саме цей суд міг виправити недоліки цієї справи, щодо яких ЄСПЛ установив порушення.

Тому ухвали апеляційного адміністративного суду та ВАСУ було скасовано, а справу передано на новий розгляд до апеляційного адміністративного суду для ухвалення судового рішення відповідно до вимог адміністративного законодавства.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 25 квітня 2024 року у справі № 2а-10691/11/1270 (провадження № 11-149зва23) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118689107>.

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

1.2. Нерозгляд вимог заявника щодо оскарження дій / рішень органів адвокатського самоврядування по суті як адміністративними, так і цивільними судами, що становило порушення права на доступ до суду – ВП ВС скасувала ухвалу ВАСУ та передала справу на новий розгляд до КАС ВС

Рішенням у справі «Копчинський проти України» (Korchinskiy v. Ukraine) (№ 65647/12) від 12 жовтня 2023 року ЄСПЛ констатував порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд), адже найвищий суд у межах системи адміністративного судочинства ухвалив, що позов заявника до КДКА та ВККА підлягав розгляду в цивільних судах, а найвищий суд у межах системи цивільного судочинства ухвалив, що позов підлягав розгляду в адміністративних судах, що порушило саму суть права заявника на доступ до суду.

Ураховуючи констатовані в рішенні ЄСПЛ «Копчинський проти України» порушення конвенційних вимог в аспекті цієї справи, ВП ВС з'ясувала питання щодо предметної юрисдикції спору, за вирішенням якого ОСОБА_1 звернувся до суду.

Частиною другою статті 4 КАС України в редакції Закону України від 06 липня 2005 року № 2747-IV в зазначеній редакції було визначено, що юрисдикція адміністративних судів поширюється на всі публічно-правові спори, крім спорів, для яких законом встановлений інший порядок судового вирішення.

Аналіз мети створення та кола повноважень кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури дає підстави виснувати, що вона наділена владними управлінськими повноваженнями щодо набуття особою статусу адвоката та притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності.

У постанові ВСУ від 27 січня 2016 року (справа № 6-2750цс15) було зроблено правовий висновок, що суспільний інтерес, а тому і публічно-правовий характер правовідносин впливають з повноти реалізації функцій адвокатури із захисту прав невизначеного кола осіб. З огляду на це спір у справі за позовом адвоката до ВКДКА про визнання рішення про анулювання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю протиправними є публічно-правовим, оскільки стосується позбавлення особи права на зайняття адвокатською діяльністю.

Аналогічну правову позицію висловлено й у постановках ВП ВС від 29 березня 2018 року (справа № 640/12325/15-ц), від 29 серпня 2018 року (справа № 804/11334/15), від 07 листопада 2018 року (справа № 607/3128/16-ц).

Ураховуючи наведене вище, КДКА та ВККА наділені владними управлінськими функціями відносно позивача, тому спір має публічно-правовий характер і повинен розглядатися в порядку адміністративного судочинства.

Оскільки ВАСУ в ухвалі від 20 квітня 2012 року не перевірів правильність висновку судів попередніх інстанцій щодо підстави закриття провадження у справі, а лише вирішив питання про предметну юрисдикцію справи, закриття

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

провадження у ній на підставі пункту 1 частини першої статті 157 КАС України та вказав, що справу належить розглядати в порядку цивільного судочинства, що власне і констатовано ЄСПЛ в рішенні «Копчинський проти України» як порушення конвенційних вимог в аспекті цієї справи, ВП ВС висувала, що порушені права позивача не можна виправити інакше, ніж як у спосіб скасування ухвали ВАСУ від 20 квітня 2012 року та повторного розгляду справи зі стадії касаційного перегляду за касаційною скаргою ОСОБИ_1 на ухвали судів першої та апеляційної інстанції.

Тому заяву ОСОБИ_1 про перегляд за виключними обставинами судового рішення було задоволено частково, скасовано ухвалу ВАСУ від 20 квітня 2012 року й передано справу на новий розгляд до КАС ВС.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 20 червня 2024 року у справі № 2-а-460/08/2704 (провадження № 11-174звзв23) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120112326>.

1.3. Позбавлення заявника права на доступ до суду касаційної інстанції – ВП ВС скасувала відповідні рішення суду касаційної інстанції і направила справу на новий розгляд до цього ж суду

Рішенням у справі «Леонідов проти України» (Leonidov v. Ukraine) (№ 2064/12) від 22 вересня 2022 року ЄСПЛ констатував порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд) через те, що національні суди не розглянули його скаргу по суті, що мало наслідком позбавлення його права на доступ до суду.

За обставинами справи ВАСУ, керуючись чинними на той час положеннями процесуального законодавства, ухвалою від 16 квітня 2010 року відмовив у відкритті касаційного провадження за касаційною скаргою заявника на постанову Донецького апеляційного адміністративного суду від 04 березня 2010 року, яка, за висновком цього суду, помилково була подана до суду адміністративної юрисдикції та мала бути розглянута в порядку цивільного судочинства.

Судова палата у цивільних справах ВСУ листом від 21 січня 2011 року, керуючись правилами пункту 1 Закону України від 02 грудня 2010 року № 2748-VI «Про внесення змін до розділу XII «Прикінцеві положення» Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо передачі справ, пов'язаних із соціальними виплатами, касаційну скаргу заявника та долучені до неї матеріали передала за належністю до ВАСУ.

Проте ВАСУ ухвалою від 19 вересня 2011 року на підставі пункту 4 частини четвертої статті 214 КАС України відмовив у відкритті касаційного провадження з огляду на те, що ухвалою від 16 квітня 2010 року цей суд у відкритті провадження за касаційною скаргою заявника на постанову Донецького

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

апеляційного адміністративного суду від 04 березня 2010 року відмовив, що й зумовило звернення позивача до ЄСПЛ.

Розглядаючи заяву про перегляд, ВП ВС указала, що характер установлених Судом процесуальних порушень під час вирішення питання про відкриття касаційного провадження у справі за позовом заявника, які лягли в основу його висновку про порушення Україною пункту 1 статті 6 розділу I Конвенції через недотримання принципу забезпечення доступу до суду, поставили під сумнів результат такого прийнятого процесуального рішення.

Наведена обставина в розумінні підпункту «b» підпункту «ii» пункту II Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи державам-членам № R(2000)2 від 19 січня 2000 року «Щодо повторного розгляду або поновлення провадження у певних справах на національному рівні після прийняття рішень Європейським судом з прав людини» є передумовою для повторного розгляду справи як найбільш ефективного, якщо й не єдиного, засобу для відновлення попереднього правового становища, яке сторона мала до порушення Конвенції (*restitutio in integrum*).

Таким чином, ВП ВС дійшла висновку, що констатовані Судом порушення конвенційних та національних вимог у контексті цієї справи можна усунути шляхом скасування ухвали суду касаційної інстанції з направленням матеріалів справи до того самого суду для ухвалення судового рішення відповідно до вимог адміністративного процесуального законодавства.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 27 квітня 2023 року у справі № 2-а-4658/09 (провадження № 11-147зв/22) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110850157>.

1.4. Недотримання принципу рівності сторін унаслідок невручення / неповідомлення заявників про апеляційні скарги, подані в їхніх справах – ВП ВС скасувала відповідні рішення судів і передала справу на новий розгляд до апеляційного адміністративного суду

Рішенням у справі «Мінак та інші проти України» (*Minak and Others v. Ukraine*) (№ 19086/12 та 13 інших заяв) від 07 лютого 2019 року ЄСПЛ констатував порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд) через недотримання принципу рівності сторін з огляду на невручення / неповідомлення заявників будь-яким іншим чином про апеляційні скарги, подані в їхніх справах; зокрема, ЄСПЛ констатував порушення пункту 1 статті 6 Конвенції стосовно деяких інших заяв щодо принципу юридичної визначеності.

Суд у пункті 10 розділу II вказаного рішення зазначив, що національні суди, не переконавшись, чи були апеляційні скарги у справах заявників вручені або чи були заявники повідомлені про апеляційні скарги будь-яким іншим чином, позбавили їх можливості надати зауваження щодо поданих у їхніх справах

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

апеляційних скарг та не виконали свого зобов'язання щодо дотримання закріпленого у статті 6 Конвенції принципу рівності сторін.

ВП ВС, розглядаючи заяву про перегляд, указала, що характер установлених ЄСПЛ процедурних порушень під час апеляційного перегляду справи за позовом заявника, які покладено в основу висновку Суду про порушення Україною пункту 1 статті 6 розділу I Конвенції через недотримання принципу рівності сторін, поставила під сумнів результат такого апеляційного перегляду.

У зв'язку із цим ВП ВС дійшла висновку, що в аспекті цієї справи вказані ЄСПЛ порушення можна усунути шляхом скасування постанови суду апеляційної інстанції та ухвал суду касаційної інстанції з направленням справи до апеляційного адміністративного суду для ухвалення судового рішення відповідно до вимог КАС України.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 03 березня 2020 року у справі № 2а-1421/10/1916 (провадження № 11-363зв/19) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88138165>.

1.5. Неналежне повідомлення заявниці про апеляційну скаргу відповідача в її справі, про провадження в апеляційному суді, необґрунтоване поновлення апеляційним судом строку на апеляційне оскарження рішення відповідачем, що мало наслідком скасування ухваленого рішення суду першої інстанції на користь заявниці, на порушення принципу юридичної визначеності – ВП ВС скасувала відповідні рішення судів і направила справу до апеляційного адміністративного суду для вирішення питання про прийняття апеляційної скарги

Рішенням у справі «Яковлева проти України» (Yakovleva v. Ukraine) (№ 50704/15) від 14 грудня 2023 року ЄСПЛ констатував порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд) щодо заявниці при розгляді справи за її позовом до Управління ПФУ у зв'язку з неповідомленням її про апеляційну скаргу відповідача та про провадження в апеляційному суді, а також статті 1 Першого протоколу до Конвенції (захист власності).

За висновком ЄСПЛ, мало місце скасування ухваленого на користь заявниці рішення усупереч принципу юридичної визначеності: орган ПФУ подав апеляційну скаргу на рішення суду першої інстанції, ухвалене на користь заявниці (про яке він знав принаймні з вересня 2011 року) 10 січня 2014 року, посиляючись як на єдину підставу для затримки оскарження на проведення «інвентаризації» рішень у справах з питань нарахування пенсії. Як вважав ЄСПЛ, апеляційний адміністративний суд безпідставно поновив строк для подання апеляційної скарги, скасував рішення суду першої інстанції та відмовив заявниці в задоволенні позову.

Розглянувши заяву заявниці про перегляд судових рішень у справі № 2-6544/10 за виключними обставинами ВП ВС зазначила, що установлені цим

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

рішенням ЄСПЛ процесуальні порушення під час апеляційного розгляду справи не були виправлені судом касаційної інстанції; позивачка і на сьогодні зазнає негативних наслідків від постанови апеляційного адміністративного суду, якою їй було відмовлено в задоволенні позову про перерахунок пенсії.

Наведені обставини в розумінні пункту II Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи державам-членам від 19.01.2000 № R(2000)2 «Щодо повторного розгляду або поновлення провадження у певних справах на національному рівні після прийняття рішень Європейським судом з прав людини» є передумовою для повторного розгляду справи як найбільш ефективного (якщо й не єдиного) засобу для відновлення попереднього правового становища, яке сторона мала до порушення Конвенції (*restitutio in integrum*).

Беручи до уваги соціальну спрямованість пенсії на забезпечення непрацездатним особам рівня життя, не нижче прожиткового мінімуму, встановленого законом, ВП ВС дійшла висновку, що порушені права позивачки, констатовані згадуваним рішенням ЄСПЛ, не можна виправити інакше, ніж через повторний розгляд справи зі скасуванням ухвали Одеського апеляційного адміністративного суду від 29 січня 2014 року та постанови цього ж суду від 04 червня 2014 року, ухвали ВАСУ від 14 квітня 2015 року.

Тому справу було направлено до суду апеляційної інстанції для вирішення питання щодо прийняття апеляційної скарги Управління ПФУ та постановлення судового рішення відповідно до вимог КАС України.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 18 квітня 2024 року у справі № 2-6544/10 (провадження № 11-4зва24) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118868395>.

1.6. Необґрунтоване поновлення строку на апеляційне оскарження і скасування ухваленого судом першої інстанції рішення, постановленого на користь заявників, на порушення принципу юридичної визначеності – ВП ВС скасувала відповідні рішення апеляційного адміністративного суду й направила справу до цього ж суду для вирішення питання про прийняття апеляційної скарги

Рішенням у справі «Завалій та інші проти України» (*Zavaliy and Others v. Ukraine*) (№ 23342/14 та 3 інші заяви) від 20 вересня 2022 року ЄСПЛ констатував порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд) оскільки суди, в порушення принципу юридичної визначеності, приймали до розгляду за відсутності достатніх підстав і задовольняли скарги, подані поза межами встановленого законодавством десятиденного строку для апеляційного оскарження.

В межах перегляду за виключними обставинами постанови апеляційного адміністративного суду у справі однієї із заявників, яка й звернулася з відповідною заявою про це, ВП ВС указала, що якщо виходити з хронології,

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

характеру (змісту) та послідовності здійснених апеляційним судом дій під час вирішення питання про поновлення відповідачу строку на апеляційне оскарження в цій справі, конкретний прояв яких був установлений Судом і знайшов своє відображення в сенсі фактичних обставин справи, то у вимірі сказаного рішення суду апеляційної інстанції про поновлення строку відповідачу на апеляційне оскарження, відкриття апеляційного провадження та про відмову в задоволенні позову, прийняті у формі ухвали від 02 лютого 2017 року та нової постанови від 22 лютого 2017 року відповідно, належало визнати такими, що постановлені з порушенням положень адміністративного процесуального законодавства, одним з яких є вимога про розгляд справи з дотриманням передбаченого статтею 6 КАС України принципу верховенства права.

Частиною п'ятою статті 368 КАС України передбачено, що за результатами перегляду судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами ВС може скасувати судові рішення (судові рішення) повністю або частково і передати справу на новий розгляд до суду першої чи апеляційної інстанції.

Тому ВП ВС дійшла висновку, що констатовані Судом порушення конвенційних та національних вимог в аспекті цієї справи можуть бути усунуті в спосіб скасування рішень апеляційного суду, постановлених на етапі поновлення строку на апеляційне оскарження й ухвалення рішення за наслідками апеляційного провадження, з направленням справи до того самого суду для вирішення питань, пов'язаних з прийняттям апеляційної скарги Управління ПФУ в Московському районі міста Харкова, та постановлення рішень відповідно до вимог адміністративного процесуального законодавства.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 22 червня 2023 року у справі № 643/5369/16 (провадження № 11-28звзв23) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111908326>.

1.7. Невиконання національними судами обов'язку розглянути та прокоментувати доводи, які мали вирішальне значення для результату розгляду справи, що становило порушення пункту 1 статті 6 Конвенції – ВП ВС скасувала відповідні рішення судів і направила справу на розгляд до апеляційного адміністративного суду

Як впливає зі змісту та суті рішення ЄСПЛ у справі «Коргун проти України» (Korgun v. Ukraine) (№ 68907/14) від 14 грудня 2023 року, про яке йдеться, порушення конвенційних приписів полягало насамперед у тому, що якщо суди апеляційної чи касаційної інстанції вирішили, що факторами, які в окресленій правовій ситуації унеможлилювали виплату позивачеві грошового забезпечення, були дії і «рішення» про перебування працівника міліції (заявника) в розпорядженні органу внутрішніх справ або, інакше кажучи, – поза штатною посадою упродовж часу, коли він був під арештом у зв'язку з притягненням

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

до кримінальної відповідальності, період перебування під яким (арештом) не зараховується (не має зараховуватися) для виплати грошового забезпечення, то згадані національні суди мали б назвати (послатися, використати) щонайменше «рішення» (офіційний документ), яке б підтверджувало переведення заявника в розпорядження органу внутрішніх справ, тобто у статус працівника міліції, який не давав би правомірних підстав для виплати грошового забезпечення.

У цьому рішенні Суд акцентував увагу й на тому, що апеляційний, касаційний суди на протигагу вимогам закону жодним чином не прокоментували (не відреагували на) доводи (позицію) позивача про те, що підстави, які суди поклали в основу відмови виплатити йому заборговане грошове забезпечення та інші пов'язані з ним грошові кошти, не існували.

Суд підсумував, що національні суди не виконали свого обов'язку розглянути та прокоментувати доводи, які мали вирішальне значення для результату розгляду справи. У такому разі Суд не міг дійти висновку, що національні суди розглянули справу заявника, як того вимагає пункт 1 статті 6 Конвенції, щоб провадження вважалось «справедливим».

Водночас такий висновок Суду означав, що констатація порушення конвенційних прав не повинна звільняти національні суди, які допустили порушення цих прав під час судового розгляду, від виправлення цих порушень у межах національного законодавства, зокрема, як зазначив сам Суд, з дотриманням статей 361 і 362 КАС України вимагати відновлення провадження.

Характер установлених Судом порушень під час розгляду справи позивача, які лягли в основу його висновку про порушення Україною пункту 1 статті 6 Конвенції через несправедливий розгляд справи, поставили під сумнів рішення судів апеляційної та касаційної інстанцій у цій справі.

Беручи до уваги наведене, ВП ВС своєю постановою скасувала постанову суду апеляційної інстанції та ухвалу суду касаційної інстанції й направила матеріали заяви до суду апеляційної інстанції для ухвалення судового рішення відповідно до вимог КАС України з урахуванням висновків, викладених у рішенні Суду.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 14 березня 2024 року у справі № 2а-14139/12/2670 (провадження № 11-199звзв23) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118137216>.

1.8. Надмірна тривалість судового провадження, що становила порушення пункту 1 статті 6 Конвенції – ВП ВС вказала на відсутність юридичних підстав для застосування додаткових заходів індивідуального характеру у вигляді

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

відновлення провадження у справі шляхом скасування судових рішень, оскільки можливість їх перегляду не впливала зі змісту констатованих ЄСПЛ порушень

Рішенням у справі «Латюк та інші проти України» (Latyuk and Others v. Ukraine) (№ 23548/20 та 6 інших заяв) від 27 жовтня 2022 року ЄСПЛ констатував порушення пункту 1 статті 6 та статті 13 Конвенції у зв'язку з надмірною тривалістю цивільних проваджень, а також відсутністю у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту.

З додатка до рішення вбачалося, що ПрАТ «Сонат», який звернувся із заявою про перегляд (заява № 16095/21), було присуджено 900 євро як відшкодування моральної та матеріальної шкоди і судових та інших витрат.

Рішення суду може бути переглянуте в разі встановлення ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні цієї справи судом. Водночас у розумінні статті 10 Закону № 3477-IV повторний розгляд справи є засобом для забезпечення відновлення попереднього юридичного стану, який заявник мав до порушення Конвенції, як додаткового заходу індивідуального характеру, що вживається з метою виконання рішення ЄСПЛ.

Системний аналіз відповідних правових норм дав ВП ВС підстави для висновку про те, що встановлення ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань може бути підставою для перегляду судових рішень лише у випадку, якщо такий перегляд забезпечить відновлення настільки, наскільки це можливо, попереднього юридичного стану, який особа мала до порушення Конвенції.

У цій справі ЄСПЛ констатував порушення національними судами вимог «розумності строку» розгляду справ та відсутність ефективного засобу юридичного захисту щодо скарг із цього приводу, у зв'язку із чим ПрАТ «Сонат» було присуджено компенсацію на відшкодування моральної й матеріальної шкоди, судових та інших витрат у розмірі 900 євро.

При цьому рішення ЄСПЛ не містило указівок на порушення національними судами при розгляді позову ПрАТ «Сонат» про визнання протиправними дій та відшкодування шкоди положень законодавства під час вирішення цієї справи по суті позовних вимог.

Зазначені питання не були предметом дослідження ЄСПЛ при ухваленні рішення, тому встановлені в ньому конвенційні порушення Україною щодо надмірної тривалості розгляду справи не ставили під сумнів результат оскаржуваних судових рішень.

Наслідки судових рішень, про перегляд яких просило ПрАТ «Сонат», не були пов'язані з установленим ЄСПЛ порушенням права на ефективний засіб юридичного захисту у зв'язку з недотриманням правила «розумного строку розгляду».

Таким чином, ураховуючи встановлене в рішенні ЄСПЛ порушення положень Конвенції, ВП ВС дійшла висновку про відсутність підстав для застосування додаткових заходів індивідуального характеру у вигляді

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

відновлення провадження в адміністративній справі шляхом скасування судових рішень, оскільки можливість їх перегляду обумовлювалася змістом констатованих ЄСПЛ порушень.

Аналогічна правова позиція була сформульована ВП ВС у постановках від 02 червня 2021 року у справі № 819/3118/13-а (провадження № 11-145звa21) (рішення ЄСПЛ у справі «Кочура та інші проти України» (Kochura and Others v. Ukraine) (№ 43534/19 та 4 інші заяви) від 11 березня 2021 року.

Детальніше з текстами постанов ВП ВС: від 02 червня 2021 року у справі № 819/3118/13-а (провадження № 11-145звa21) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97829119> від 02 березня 2023 року у справі № 826/7921/13-а (провадження № 11-139звa22) – за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109491935>.

1.8.1. Надмірна тривалість судового провадження, що становила порушення пункту 1 статті 6 Конвенції – ВП ВС вказала на відсутність юридичних підстав для застосування додаткових заходів індивідуального характеру у вигляді відновлення провадження у справі шляхом скасування судових рішень, оскільки можливість їх перегляду не впливала зі змісту констатованих ЄСПЛ порушень

14 березня 2024 року ЄСПЛ ухвалив рішення у справі «Певнев та інші проти України» (Pevnyev and Others v. Ukraine) (№ 19907/18 та 7 інших заяв), у якому констатував порушення Україною, у тому числі й щодо ОСОБИ_2, пункту 1 статті 6 та статті 13 Конвенції у зв'язку з надмірною тривалістю провадження та відсутністю у національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту.

У цьому рішенні ЄСПЛ зазначив, що не вбачається жодних фактів або аргументів, здатних виправдати загальну тривалість проваджень на національному рівні. З огляду на свою практику з цього питання Суд указав, що у цій справі тривалість проваджень була надмірною та не відповідала вимозі «розумного строку». ЄСПЛ також зазначив, що заявники не мали у своєму розпорядженні ефективного засобу юридичного захисту у зв'язку з цими скаргами, ОСОБИ_2 було присуджено компенсацію у розмірі 800 євро.

При цьому рішення ЄСПЛ у справі «Певнев та інші проти України» (Pevnyev and Others v. Ukraine) від 14 березня 2024 року не містить указівок на порушення національними судами при розгляді позову ОСОБИ_2 положень законодавства під час вирішення цієї справи по суті позовних вимог.

Зазначені питання не були предметом дослідження ЄСПЛ при ухваленні рішення ЄСПЛ у справі «Певнев та інші проти України» (Pevnyev and Others v. Ukraine). Тому встановлені в ньому конвенційні порушення Україною щодо надмірної тривалості розгляду справи не ставлять під сумнів результат оскаржуваних судових рішень.

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

Наслідки судових рішень, про перегляд яких просить ОСОБА_2, не були пов'язані з установленим ЄСПЛ порушенням права на ефективний засіб юридичного захисту у зв'язку з недотриманням правила «розумного строку розгляду».

Тому ВП ВС дійшла висновку про відсутність підстав для застосування додаткових заходів індивідуального характеру у вигляді відновлення провадження в адміністративній справі шляхом скасування судових рішень, оскільки можливість їх перегляду обумовлюється змістом констатованих ЄСПЛ порушень.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 04 липня 2024 року у справі № 826/3852/15 (провадження № 11-72зва24) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120247506>.

1.9. Звільнення заявника з податкової служби через несвоєчасне подання заяви про незастосування до нього Закону № 1682-VII – ВП ВС скасувала рішення судів першої, апеляційної та касаційної інстанцій і направила справу на новий розгляд до окружного адміністративного суду

Рішенням у справі «Полях та інші проти України» (Polyakh and Others v. Ukraine) (№ 58812/15 та 4 інші заяви) від 17 жовтня 2019 року ЄСПЛ констатував порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд) щодо перших трьох заявників через надмірну тривалість розгляду їхніх справ й статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя) щодо всіх заявників в результаті люстраційної процедури.

Заявника, стосовно якого було констатовано порушення Конвенції, і який звернувся до ВП ВС із заявою про перегляд ухвалених в його справі рішень судів за виключними обставинами, було звільнено з податкової служби та застосовано обмежувальні заходи, передбачені Законом № 1682-VII, через подання ним заяви про незастосування до нього цього Закону із чотириденним запізненням.

Суд виснував, що незрозуміло, чи були б до заявника у будь-якому випадку застосовані заходи Закону № 1682-VII, якби він подав свою заяву упродовж установленого строку. Здається, що так, оскільки він обіймав свою посаду у податковій службі у 2010–2014 роках. Зауваження Уряду свідчили, що останній вважав заявника посадовою особою, пов'язаною з Урядом Президента В. Януковича, та що у зв'язку із цим Закон № 1682-VII був застосовним до нього. Іншими словами, навіть якби він подав заяву упродовж установленого строку, результат для нього, ймовірно, був би таким самим.

Якщо передбачені Законом № 1682-VII заходи були застосовані до заявника лише через подання заяви з чотириденним запізненням, навіть якщо в іншому випадку ці заходи до нього не були б застосовні, Суд не міг зрозуміти, як такі

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

серйозні заходи могли вважатися пропорційними тривіальному характеру проступку заявника. Ні національні суди, ні Уряд жодним чином цього не пояснили. Особливість ситуації заявника полягала в тому, що на момент закінчення строку для подання заяви він хворів. Жодних аргументів, що затримка та подання ним заяви наступного дня після виписки з лікарні спричинили б які-небудь проблеми у контексті загальної перевірки, наведено не було. Отже, ЄСПЛ установив порушення статті 8 Конвенції щодо заявника.

ВП ВС указала, що із встановлених ЄСПЛ у справі «Полях та інші проти України» (Polyakh and Others v. Ukraine) порушень статті 8 Конвенції з урахуванням мети та завдань щодо дотримання високих стандартів захисту прав людини з контексту рішення впливало, що найбільш ефективним способом захисту цих прав буде здійснення повторного судового контролю з урахуванням самого рішення.

Отже, ВП ВС дійшла висновку, що констатовані Судом порушення конвенційних вимог у контексті цієї справи можна усунути шляхом скасування рішень судів усіх інстанцій з направленням справи до суду першої інстанції для ухвалення судового рішення відповідно до вимог статті 242 КАС України з урахуванням висновків, викладених у рішенні ЄСПЛ у справі «Полях та інші проти України» (Polyakh and Others v. Ukraine).

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 09 вересня 2020 року у справі № 809/1649/15 (провадження № 11-99зв/20) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91680868>.

1.10. Застосування до заявника заходів очищення влади без встановлення обставин його індивідуальної відповідальності – ВП ВС скасувала свою постанову в цій справі та змінила рішення КАС ВС як суду першої інстанції, виклавши його мотивувальну частину в редакції цієї постанови

Рішенням у справі «Самсін проти України» (Samsin v. Ukraine) (№ 38977/19) від 14 жовтня 2021 року ЄСПЛ констатував порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя) через те, що за конкретних обставин справи застосування до заявника люстраційних заходів, передбачених Законом № 1682-VII, не було необхідним у демократичному суспільстві.

З огляду на висновки ЄСПЛ в цій справі ВП ВС визначила, що звільнення заявника з посади судді рішенням ВРП шляхом застосування люстраційних заходів не було необхідним у демократичному суспільстві, тобто становило втручання у його право на повагу до приватного життя, та порушило статтю 8 Конвенції.

Під час розгляду цієї справи не було встановлено обставин індивідуальної відповідальності заявника в тому, що він своїми рішеннями, діями чи бездіяльністю здійснював заходи (та / або сприяв їх здійсненню), спрямовані

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

на узурпацію влади колишнім Президентом України Віктором Януковичем, підрив основ національної безпеки і оборони України або протиправне порушення прав і свобод людини, хоча засадами застосування Закону № 1682-VII, як визначено у його частині другій статті 1, є, зокрема, принцип індивідуальної відповідальності.

З огляду на висловлену ЄСПЛ позицію щодо відсутності за конкретних обставин справи необхідності в демократичному суспільстві для застосування до заявника Закону № 1682-VII, ВП ВС скасувала свою постанову від 31 січня 2019 року про відмову в задоволенні позову, а апеляційні скарги Мін'юсту та ВРП задовольнила частково: рішення суду першої інстанції про визнання незаконним і скасування рішення ВРП від 25 квітня 2017 року № 988/0/15-17 «Про визнання порушення суддею Верховного Суду України ОСОБОЮ_1 вимог щодо несумісності та звільнення його з посади» та скасування ухвали ВРП від 23 травня 2017 року № 1223/0/15/-17 про залишення без розгляду заяви ОСОБИ_1 про звільнення з посади судді ВСУ у відставку змінила в мотивувальній частині з урахуванням висновків означеного рішення ЄСПЛ.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 30 червня 2022 року у справі № 800/186/17 (П/9901/338/18) (провадження № 11-41зв22) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105301907>.

1.11. Звільнення судді Конституційного Суду України за участь в ухваленні спірного рішення без чіткого тлумачення інкримінованого «порушення присяги» та обсягу функціонального імунітету – ВП ВС змінила свою раніше ухвалену постанову в цій справі, виклавши її мотивувальну частину в редакції нової постанови

Рішенням у справі «Головін проти України» (Golovin v. Ukraine) (№ 47052/18) від 13 липня 2023 року ЄСПЛ констатував порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя) та пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд) у зв'язку із правом на вмотивоване рішення суду.

Переглядаючи судові рішення у справі заявника за виключними обставинами після ЄСПЛ ВП ВС вказала, що за таких обставин офіційне урочисте зобов'язання (присяга), яке давав суддя КСУ з нагоди отримання ним особливо відповідальної компетенції, покладало на нього обов'язок неухильно дотримуватися зазначеного зобов'язання, наслідком порушення якого могло бути звільнення судді з посади за порушення ним присяги органом, який його призначив.

ВП ВС наголосила, що саме задля забезпечення дотримання суддею даної ним присяги суддя і наділяється функціональним імунітетом.

Функціональний імунітет судді, у тому числі й судді КСУ, є не самоціллю, а правовим засобом забезпечення незалежності судді при виконанні ним

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

посадових обов'язків відповідно до складеної присяги. Між функціональним імунітетом судді КСУ та присягою, яку складає суддя цього суду, існує взаємообумовлений зв'язок: функціональний імунітет забезпечує судді КСУ можливість виконання присяги; присяга ж, у свою чергу, визначає межі функціонального імунітету. Лише забезпечення суддею КСУ дотримання верховенства Конституції України, обов'язок щодо якого є складовою даної ним присяги, надає йому таку гарантію його професійної діяльності, як суддівський імунітет. Порушення суддею КСУ присяги, у свою чергу, не може гарантувати йому додержання функціонального імунітету.

Ухвалюючи Рішення від 30 вересня 2010 року № 20-рп/2010, КСУ не навів жодних обґрунтувань стосовно того, які чинники спричинили його кардинально протилежне рішення щодо визнання неконституційним Закону України від 08 грудня 2004 року № 2222-IV «Про внесення змін до Конституції України».

За таких обставин з огляду на внесення складом суддів цього суду за участі заявника змін до Конституції України (припинення дії чинних норм Конституції) з порушенням конституційної процедури їх внесення, а в підсумку – до порушення конституційного принципу народовладдя, зміни конституційного ладу України та порушення конституційного принципу розподілу влади усупереч змісту присяги судді КСУ – висновок ВРУ про порушення заявником статей 3, 19, 147–153 Конституції України [незабезпечення верховенства Конституції України, порушення обов'язку захищати конституційний лад держави, конституційні права та свободи людини і громадянина] – був таким, що відповідає чинному законодавству, зокрема статті 17 Закону України «Про Конституційний Суд України». Наведені порушення Конституції України є безумовною підставою для притягнення судді КСУ до відповідальності за порушення присяги судді.

ВП ВС визнала за необхідне зауважити, що позивач, склавши закріплену статтею 17 Закону України «Про Конституційний Суд України» присягу та взявши тим самим на себе обов'язок неухильно дотримуватися визначеного присягою обов'язку, не міг стверджувати, що не розумів змісту присяги. У зв'язку із цим не було підстав вважати, що сутність обов'язку боронити конституційний лад був для позивача абстрактним і незрозумілим і що він не міг усвідомлювати межі застосування норми пункту 5 частини п'ятої статті 126 Конституції України, яка пізніше стала підставою для звільнення його з посади органом, уповноваженим на це Конституцією України.

Крім того, приймаючи рішення про звільнення судді КСУ за порушення присяги на своєму пленарному засіданні, яке відбулося 24 лютого 2014 року, більшістю голосів, ВРУ діяла на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Проаналізувавши межі функціонального імунітету судді КСУ відповідно до висновків означеного рішення ЄСПЛ та підсумовуючи викладені в постанові аргументи й мотиви щодо правомірності Постанови ВРУ від 24 лютого 2014 року

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

№ 775-VII у частині звільнення позивача з посади судді КСУ, ВП ВС погодилася з резолютивною частиною своєї постанови від 14 березня 2018 року. Водночас мотивувальна частина цієї постанови щодо підстав для відмови у задоволенні позовних вимог заявника була змінена відповідно до висновків ВП ВС у постанові від 22 лютого 2024 року.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 22 лютого 2024 року у справі № 800/120/14 (провадження № 11-173звзв23) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117884147>.

1.12. Звільнення суддів Конституційного Суду України за участь в ухваленні спірного рішення без чіткого тлумачення інкримінованого їм «порушення присяги» та обсягу їхнього функціонального імунітету – ВП ВС скасувала відповідні рішення судів попередніх інстанцій і передала справи щодо обох заявників на новий розгляд до КАС ВС як суду першої інстанції

Рішенням у справі «Овчаренко та Колос проти України» (Ovcharenko and Kolos v. Ukraine) (№№ 27276/15 та 33692/15) від 12 січня 2023 року ЄСПЛ констатував порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя) та пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд) у зв'язку із правом на вмотивоване рішення суду.

У пунктах 125, 126 цього рішення ЄСПЛ звернув увагу на те, що заявники стверджували про неналежність судового розгляду, оскільки національні суди не забезпечили належної процедури, передбаченої на національному рівні, яка, на їхню думку, мала включати попередній розгляд питання КСУ, як того вимагав Регламент. У зв'язку із цим Суд зазначив, що національні суди достатньою мірою розглянули аргументи заявників і висували, що КСУ не мав повноважень запроваджувати обов'язкову процедуру звільнення його суддів, прийнявши Регламент. Оскільки національні суди мають найкращі можливості для тлумачення національного законодавства, завдання Суду полягало не у висловленні думки про правильне тлумачення законодавства України у зв'язку із цим питанням. Крім того, Суд зауважив, що заявники не стверджували, що суди, які переглядали згадану Постанову ВРУ, не були наділені «повною юрисдикцією» для розгляду всіх відповідних питань факту та права. Справді, ніщо не свідчило, що українське законодавство якоюсь мірою обмежувало розгляд, який суди могли здійснювати у справах, подібних до справи заявників.

Проте Суд зазначив, що в контексті такого тлумачення національні суди повинні були оцінити надання заявникам достатніх гарантій незалежного та безстороннього розгляду їхніх справ і розглянути всі відповідні питання факту та права, які мали вирішальне значення для результату справи. Зокрема, вимагало детальної відповіді питання, чи відповідало звільнення заявників з посади конституційним гарантіям незалежності суддів, у тому числі

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

функціональному імунітету суддів КСУ, який обмежував обсяг їхньої юридичної відповідальності за результати голосування як членів КСУ. Це питання не могло бути проігнороване за умовчанням і вимагало детального вивчення, щоб судовий розгляд міг вважатися «достатнім» для цілей Конвенції. У зв'язку з цим Суд нагадав свої висновки за статтею 8 Конвенції, що національні суди за обставин справ, які вони розглядали, і з огляду на важливість гарантії терміну перебування суддів на посаді для підтримання верховенства права та демократії мали навести дуже докладне і чітке обґрунтування складових елементів «порушення присяги», як стверджувалося, вчиненого суддею КСУ.

ВП ВС в обох справах вважала, що належним заходом індивідуального характеру для відновлення настільки, наскільки це можливо, попереднього юридичного стану, який заявники мали до порушення Конвенції, буде повторний розгляд їхніх справ судом першої інстанції.

Ураховуючи те, що констатовані ЄСПЛ порушення, зокрема, пункту 1 статті 6 Конвенції, що полягали в ненаданні розгорнутої відповіді на ключові питання у справі, ненаведенні достатньо докладного і чіткого обґрунтування складових елементів «порушення присяги», ненаданні оцінки всім обставинам і доводам, які мали значення для правильного вирішення справи, допущені як судом першої інстанції, а саме ВАСУ, так і ВСУ в рішеннях, про перегляд яких за виключними обставинами просили заявники, то саме суд першої інстанції міг виправити недоліки оцінки фактичних обставин таких справ, щодо яких ЄСПЛ установив порушення статті 8 Конвенції в її процесуальному аспекті.

Детальніше з текстами постанов ВП ВС: від 21 вересня 2023 року у справі № 21-67a15 (провадження № 11-62звa23) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113701390>. Від 05 жовтня 2023 року у справі № 800/119/14 (№ 21-302a14) (провадження № 11-77звa23) – посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114138254>.

1.13. Звільнення заявниці з посади прокурора за публікацію відкритого листа з критикою керівництва органів прокуратури – ВП ВС скасувала відповідні рішення судів і передала справу на новий розгляд до апеляційного адміністративного суду

Рішенням у справі «Горяйнова проти України» (Goryaynova v. Ukraine) (№ 41752/09) від 08 жовтня 2020 року ЄСПЛ констатував порушення статті 10 Конвенції (свобода вираження поглядів), та зобов'язав Державу-відповідача сплатити заявниці на відшкодування моральної шкоди 4 500 євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватись, а також як компенсацію судових та інших витрат 261,63 євро та додатково суму будь-якого податку, що може нараховуватись заявниці, а також відхилив інші вимоги заявниці щодо справедливої сатисфакції.

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

В пункті 65 рішення у справі «Горайнова проти України» (Goryaynova v. Ukraine) ЄСПЛ дійшов висновку, що під час ухвалення рішення про застосування до заявниці такого суворого стягнення, як звільнення, національні суди мали взяти до уваги та здійснити всеохопний аналіз таких ключових елементів справи, як характер і достовірність тверджень заявниці, її мотиви для оприлюднення оскаржуваної публікації та можливість ефективно висловлювати свою думку перед своїм безпосереднім керівництвом, а також визначити будь-яку шкоду, заподіяну прокуратурі внаслідок публікації. Це має важливе значення для встановлення, чи було у справі заявниці забезпечено справедливий баланс. Однак національні суди не розглянули більшості із цих питань, якщо взагалі розглянули якесь із них.

Оскільки в цій справі ЄСПЛ констатував такі порушення Конвенції, що поставили під серйозний сумнів результат оскаржуваного провадження на національному рівні, то вказані порушення можна було усунути шляхом скасування рішень судів апеляційної та касаційної інстанцій.

Ураховуючи відсутність повноважень установлювати обставини справи, вирішувати питання про достовірність того чи іншого доказу, ВП ВС частково задовольнила заяву про перегляд й передала справу на новий розгляд до суду апеляційної інстанції для постановлення рішення відповідно до вимог адміністративного процесуального законодавства.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 07 липня 2021 року у справі № 2-а-256/08 (провадження № 11-41зв/21) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98524294>.

1.14. Невиплата державою підвищення до пенсії заявниці у 2006 році – ВП ВС скасувала рішення судів про відмову заявниці в задоволенні її позовних вимог за період з 01 квітня по 31 грудня 2006 року та передала справу на новий розгляд у цій частині до суду першої інстанції

Рішенням у справі «Філозофенко проти України» (Filozofenko v. Ukraine) (№ 72954/11) від 09 січня 2020 року ЄСПЛ констатував порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції (захист власності) через невиплату державою підвищення до пенсії заявниці.

ЄСПЛ, посилаючись також на рішення у справі «Суханов та Ільченко проти України», у параграфах 18 і 19 рішення у справі «Філозофенко проти України» зазначив, що бездіяльність держави, тобто невизначення розміру підвищення до пенсії, яка мала виплачуватися заявникам у період з квітня до грудня 2006 року, становила втручання в їхні права за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції. Уряд не навів жодних аргументів, щоб пояснити цю бездіяльність, яка тримала заявників у стані невизначеності. Отже, Суд не знайшов жодної причини, чому органи державної влади не вжили жодних дій для визначення

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

розміру підвищення до пенсії заявників, і вважав, що це втручання було необґрунтованим і порушило зазначене положення. ЄСПЛ не знайшов жодних фактів або аргументів, здатних переконати його дійти іншого висновку в цій справі. З огляду на викладене ЄСПЛ оголосив прийнятною скаргу за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції щодо періоду з 01 квітня до 31 грудня 2006 року.

Суди попередніх інстанцій у цій справі зазначили, що відповідні положення Закону України «Про Державний бюджет України на 2006 рік» не визнавалися неконституційними, отже, для проведення спірних виплат у 2006 році у зв'язку з невизначенням Урядом поетапного впровадження статті 6 Закону № 2195-IV були відсутні правові підстави, тобто протягом 2006 року дію статті 6 Закону № 2195-IV від 18 листопада 2004 року не було відновлено.

Тому, держава в особі уповноважених органів не здійснила ефективних засобів захисту права позивачки на мирне володіння майном.

ВП ВС указала, що не можна виправдовувати бездіяльність держави щодо захисту прав на мирне володіння майном відсутністю у національному законодавстві механізму визначення розміру нарахувань соціальних виплат, які належать до нарахувань за приписами закону, оскільки саме у визначенні такого механізму, зокрема, полягає позитивний обов'язок держави та законні очікування особи на отримання виплат, передбачених законом.

У разі відсутності дієвого механізму перерахувань передбачених законом соціальних виплат або відсутності передбачених законом видатків на такі виплати не повинен унеможливлуватись захист прав власності позивачки, гарантованих статтею 41 Конституції України, і в цьому випадку держава повинна відповідати за невиконання свого позитивного обов'язку шляхом виплати відповідної компенсації, яка може бути визначена, у тому числі, судом (стаття 56 Конституції України).

З огляду на наведене ВП ВС висувала, що оскільки суди попередніх інстанцій відмовили позивачці у цій справі в частині її позовних вимог за період з 01 квітня по 31 грудня 2006 року, найбільш доречним способом захисту її прав, порушення яких констатовано в рішенні ЄСПЛ, буде новий розгляд справи судом першої інстанції.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 13 січня 2021 року у справі № 2-а-13964/08/1570 (провадження № 11-87зв/20) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95177466>.

1.15. Неналежна якість процедури анулювання / зупинення ліцензій заявників з організації та проведення азартних ігор і відсутність перехідного періоду – ВП ВС скасувала відповідні рішення судів, і, з огляду на конкретні обставини, направила справу на новий розгляд до суду першої інстанції,

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

а в іншій аналогічній справі – залишила в силі рішення суду першої інстанції про задоволення позову

Рішенням у справі «ТОВ “Світ розваг” та інші проти України» (Svit Rozvag, TOV and Others v. Ukraine) (№ 13290/11 та 2 інші заяви) від 27 червня 2019 року ЄСПЛ констатував порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції (захист власності) через анулювання / зупинення ліцензій заявників на провадження діяльності з організації та проведення азартних ігор.

ЄСПЛ у пункті 154 рішення у цій справі встановив, що припинення дії дійсної ліцензії на бізнес становить втручання у право на мирне володіння майном, гарантоване статтею 1 Першого протоколу до Конвенції, і воно має розглядатися за другим абзацом цієї статті як захід з контролю за користуванням майном.

Суд зазначив також, що відсутність достатнього перехідного періоду та відсутність будь-якого відшкодування були факторами, що призвели до встановлення Судом порушень статті 1 Першого протоколу до Конвенції у попередніх справах, які стосувалися анулювання ліцензій за відсутності будь-якого порушення законодавства власниками ліцензій.

Жодної грошової компенсації або будь-яких інших компенсаційних заходів також не передбачалося. Відсутність відшкодування поширилася навіть на прямі витрати, встановлені самою державою за право упродовж певного періоду часу здійснювати діяльність, яку пізніше держава вирішила заборонити, зокрема плату за ліцензію.

У вимірі таких обставин у пункті 180 Рішення ЄСПЛ зауважив, що застосований до заявників захід був непропорційним насамперед через якість процесу прийняття рішень, який призвів до його застосування, відсутність будь-яких компенсаційних заходів, навіть щодо прямих витрат, встановлених самою державою, та відсутність належного перехідного періоду.

Підсумовуючи, ЄСПЛ констатував порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції у зв'язку з тим, що ліцензія заявниці була анульована, тому задовольнив вимоги останньої щодо відшкодування pro rata частини плати за ліцензію, яка охопила б період, протягом якого вона не могла вести свою діяльність у сфері грального бізнесу через Закон № 1334-VI.

ВП ВС визначила, що характер установлених Судом порушень у справах обох ФОП, які лягли в основу його висновку про порушення Україною статті 1 Першого протоколу до Конвенції у зв'язку із зупиненням дії ліцензій, поставила під сумнів результати перегляду справ судами першої, апеляційної та касаційної інстанцій у справі № 2а-0770/791/12, та судами апеляційної та касаційної інстанцій у справі № 2а-7273/10/2670.

Наведена обставина в розумінні підпункту «b» підпункту «ii» пункту II Рекомендації Комітету міністрів Ради Європи державам-членам № R(2000)2 від 19 січня 2000 року «Щодо повторного розгляду або поновлення провадження у певних справах на національному рівні після прийняття рішень Європейським

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

судом з прав людини» є передумовою для скасування цих рішень як найбільш ефективного, якщо й не єдиного, засобу для відновлення попереднього правового становища, яке сторона мала до порушення Конвенції (*restitutio in integrum*).

Відтак в межах справи № 2а-0770/791/12 ВП ВС вирішила, що констатовані Судом порушення конвенційних та національних вимог в аспекті фактичних обставин цієї справи могли бути усунуті шляхом скасування рішень судів першої, апеляційної та касаційної інстанцій з передачею справи на новий судовий розгляд до суду першої інстанції.

Що стосується справи іншої із заявників – № 2а-7273/10/2670, то ВП ВС вважала, що констатовані Судом порушення конвенційних та національних вимог в аспекті цієї справи могли бути усунуті шляхом скасування рішень судів апеляційної та касаційної інстанцій та залишення в силі рішення суду першої інстанції, яким позовні вимоги заявниці були повністю задоволені.

Детальніше з текстами постанов ВП ВС: від 11 листопада 2020 року у справі № 2а-0770/791/12 (провадження № 11-1184зва19) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93217999>; у справі № 2а-7273/10/2670 (провадження № 11-1183зва19) – за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/93217998>.

2. Справи, розглянуті ВП ВС у порядку господарського судочинства

2.1. Порушення вимоги безсторонності суду та надмірна тривалість розгляду справи господарськими судами – ВП ВС висувала про відсутність юридичних підстав для задоволення заяви про перегляд судових рішень у частині заявлених вимог, адже зі змісту рішення ЄСПЛ не вбачалося висновку про вжиття саме тих заходів, про які просив заявник у своїй заяві

Рішенням у справі «Космос Мерітайм Трейдинг енд Шиппінг Ейдженсі проти України» (*Cosmos Maritime Trading and Shipping Agency v. Ukraine*) (№ 53427/09) від 27 червня 2019 року ЄСПЛ констатував порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд) щодо вимоги безсторонності та пункт 1 статті 6 Конвенції через тривалість провадження під час розгляду господарськими судами його заяви про визнання кредитором боржника.

Виходячи зі змісту заяви про перегляд та її прохальної частини, заявник просив скасувати постанови Одеського апеляційного господарського суду від 30 травня 2013 року та ВГСУ від 08 жовтня 2013 року, постанову Одеського апеляційного господарського суду від 27 жовтня 2009 року залишити без змін, а заяву боржника про перегляд цієї постанови за нововиявленими обставинами – без задоволення. Заявник був переконаний, що саме такі заходи можуть

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

повернути його в юридичний стан, який він мав до тих порушень Конвенції, що їх встановив ЄСПЛ у рішенні.

ВП ВС підкреслила, що ЄСПЛ не встановив порушень статті 6 Конвенції у судовому процесі, в якому були прийняті постанови Одеського апеляційного господарського суду від 30 травня 2013 року та ВГСУ від 08 жовтня 2013 року. З огляду на пропуск заявником строку на звернення до ЄСПЛ щодо судових рішень, ухвалених за нововиявленими обставинами, ЄСПЛ не ставив під сумнів встановлену національними судами під час перегляду постанови Одеського апеляційного господарського суду від 27 жовтня 2009 року безпідставність вимог заявника до боржника.

ВП ВС зазначила, що заявник у заяві про перегляд не стверджував, що він зазнає негативних наслідків судового рішення про відмову йому в задоволенні заяви про відвід судді Господарського суду Одеської області та всіх суддів цього суду через недостатність відповіді національних судів про те, що передання суду будівлі боржником не вплинула на одного конкретного суддю (§ 81 Рішення ЄСПЛ).

Іншими словами, не було жодних підстав вважати, що Компанія «Космос» зазнавала негативних наслідків саме залишення без відповіді її питання про те, чи не вплинуло таке передання будівлі на інших суддів відповідного суду. На думку заявника, негативні наслідки для нього створило не вказане судове рішення про відмову у задоволенні його заяви про відвід, а скасування за нововиявленими обставинами постанови Одеського апеляційного господарського суду від 27 жовтня 2009 року постановою Одеського апеляційного господарського суду від 30 травня 2013 року, залишеною без змін постановою ВГСУ від 08 жовтня 2013 року. Саме ці судові рішення заявник просив ВП ВС переглянути, але не міг пояснити, яким чином їхнє скасування відновить його право на вмотивоване судове рішення щодо заяви про відвід судді Господарського суду Одеської області та всіх суддів цього суду.

ВП ВС також указала, що рішення ЄСПЛ не спонукало до висновку, що постанова Одеського апеляційного господарського суду від 30 травня 2013 року та постанова ВГСУ від 08 жовтня 2013 року суперечили Конвенції, як і не спонукало до висновку про те, що для відновлення юридичного стану заявника, який існував до відмови йому в задоволенні зазначеної заяви про відвід, треба скасувати постанови апеляційного та касаційного судів 2013 року, залишити постанову Одеського апеляційного господарського суду від 27 жовтня 2009 року без змін, а заяву боржника про перегляд цієї постанови за нововиявленими обставинами – без задоволення, про що, власне, просив заявник у заяві про перегляд судових рішень.

Стосовно зазначеного порушення Україною пункту 1 статті 6 Конвенції ВП ВС зауважила, що згідно з її усталеною практикою не може застосовуватися як захід індивідуального характеру на виконання рішення ЄСПЛ перегляд судових

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

рішень у зв'язку з виключними обставинами з підстави встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні цієї справи судом, зокрема, у випадку, якщо встановлені ЄСПЛ порушення стосуються лише тривалості розгляду цієї справи.

З огляду на викладене ВП ВС дійшла висновку про відсутність юридичних підстав для задоволення заяви про перегляд судових рішень у частині вимог скасувати постанови апеляційного та касаційного господарських судів, прийняті за результатами перегляду за нововиявленими обставинами постанови Одеського апеляційного господарського суду від 27 жовтня 2009 року, залишити останню без змін, а заяву боржника про перегляд цієї постанови за нововиявленими обставинами – без задоволення. ВП ВС вказала, що рішення ЄСПЛ не дозволяло дійти висновку про необхідність вжиття саме тих заходів, про які просив заявник, для відновлення настільки, наскільки це можливо, попереднього юридичного стану, який він мав до тих порушень Конвенції, які встановив ЄСПЛ.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 10 березня 2020 року у справі № 17-1-4-5-32-24-2/136-03-5080 (провадження № 12-173зв19) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88601624>.

2.2. Скасування остаточного рішення суду, постановленого на користь підприємства-заявника – ВП ВС відмовила в задоволенні заяви про перегляд за виключними обставинами судових рішень на підставі пункту 1 частини третьої статті 320 ГПК України через відсутність підстав для задоволення заяви про перегляд судових рішень з огляду на те, що ухвалення нового рішення у справі матиме непропорційні негативні наслідки для інтересу багатьох власників квартир у спірному житловому фонді

Рішенням у справі «Генеральний будівельний менеджмент проти України» (Generalnyy budivelnyy menedzhment v. Ukraine) (№ 11925/09) від 22 вересня 2022 року ЄСПЛ констатував порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд) через скасування остаточного рішення від 20 грудня 2005 року.

ЄСПЛ зазначив, що основне питання стосується скасування ВГСУ рішення Господарського суду Одеської області від 20 грудня 2005 року майже через три роки після того, як це рішення набрало законної сили. Відповідне скасування відбулося після розгляду у другій інстанції, розпочатого у результаті поновлення апеляційним судом строку для подання апеляційної скарги на рішення від 20 грудня 2005 року. ВГСУ визнав незаконним таке поновлення строку і на цій підставі скасував постанову апеляційного суду від 23 червня 2008 року. Він також провів додатковий незалежний розгляд рішення суду першої інстанції від

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

20 грудня 2005 року і дійшов висновку, що воно було незаконним і недостатньо обґрунтованим.

ВП ВС, розглядаючи заяву приватного підприємства «Генеральний будівельний менеджмент» (далі – ПП) про перегляд своєї ухвали від 14 грудня 2022 року, зазначила, що інтерес ПП полягав у відновленні становища, яке воно мало до скасування рішення Господарського суду Одеської області від 20 грудня 2005 року, яким було задоволено позов цього підприємства до Одеської облспоживспілки про визнання укладеним договором купівлі-продажу Дочірнього підприємства «Будсервіс» разом із відомчим житловим фондом облспоживспілки від 02 грудня 2004 року. Отже, в кінцевому рахунку відновлення провадження для ПП було необхідним для задоволення його комерційного інтересу в придбанні Дочірнього підприємства «Будсервіс» разом із відомчим житловим фондом облспоживспілки за 1500,00 грн. (ціна, визначена договором).

Водночас, як зазначила ВП ВС, указаному інтересу ПП протистоїть інтерес у дотриманні принципу *res judicata* багатьох осіб, які стали власниками квартир у цьому житловому фонді, набувши статусу співвласників відповідних житлових будинків, та володіли цим майном, реальна вартість якого очевидно є вищою, ніж 1500 грн., протягом багатьох років (вони були представлені в цій справі третіми особами: ОСББ «Черьомушки», ОСББ «Кооператор-1», ОСББ «Кооператор-2», ОСББ «Кооператор-11», ОСББ «Манежний», ОСББ «Високий»).

При цьому ВП ВС вказала, що інтерес цих багатьох осіб у дотриманні принципу *res judicata* ґрунтувався не тільки (та навіть не стільки) на факті скасування рішення Господарського суду Одеської області від 20 грудня 2005 року, але й на тому, що пізніше, в іншій справі № 9/69-07-1394 (яка не переглядалася ЄСПЛ) рішенням господарського суду Одеської області від 15 червня 2007 року, яке набрало законної сили, було визнано недійсним п.1.1 договору купівлі-продажу від 02 грудня 2004 року (того самого, який був визнаний укладеним згідно з рішенням суду від 20 грудня 2005 року) в частині включення обов'язку продавця передати у власність покупцю відомчий житловий фонд Одеської облспоживспілки.

Таким чином, враховуючи конкретні обставини цього провадження, ВП ВС дійшла висновку, що ухвалення нового рішення у цій справі, з одного боку, не було здатним забезпечити відновлення правового становища ПП станом на 20 грудня 2005 року (оскільки існує інше остаточне судове рішення від 15 червня 2007 року в іншій справі), а з іншого – мало б явно непропорційні негативні наслідки для інтересу багатьох осіб у дотриманні принципу *res judicata*, а тому відмовила у задоволенні заяви ПП про перегляд за виключними обставинами відповідних судових рішень.

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 04 вересня 2024 року у справі № 22-23/321-05-10190 (провадження № 12-12звг24) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121473445>.

2.3. Повна виплата державою коштів на відшкодування завданої шкоди в порядку виконання рішення ЄСПЛ, яким було констатовано порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції через анулювання / зупинення ліцензій заявників на провадження діяльності з організації та проведення азартних ігор – ВП ВС частково задовольнила заяву про перегляд, скасувала судові рішення та закрила провадження у справі

Рішенням у справі «ТОВ “Світ розваг” та інші проти України» (Svit Rozvag, TOV and Others v. Ukraine) (№ 13290/11 та 2 інші заяви) від 27 червня 2019 року ЄСПЛ констатував порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції (захист власності) через анулювання / зупинення ліцензій заявників на провадження діяльності з організації та проведення азартних ігор.

Розглядаючи заяву одного із заявників ФОП С. про перегляд судових рішень в її справі за виключними обставинами, ВП ВС зазначила, що положення Закону України «Про заборону грального бізнесу в Україні» порушили право на мирне володіння майном, гарантоване статтею 1 Першого протоколу до Конвенції, оскільки застосований до заявниці захід не був пропорційним, адже він, зокрема, не містить жодних компенсаційних заходів (пункти 179, 180 рішення ЄСПЛ). За таких обставин застосуванню підлягали відповідні положення цивільного законодавства щодо відшкодування шкоди за припинення дії ліцензії, виданої ФОП С. на провадження діяльності з організації та проведення азартних ігор, завданої внаслідок незаконних рішень державних органів.

Відтак суди першої, апеляційної та касаційної інстанцій дійшли помилкових висновків, що законодавством не було встановлено обов'язку держави щодо відшкодування суб'єктам господарювання коштів, що були раніше сплачені за відповідні ліцензії.

При цьому рішенням ЄСПЛ не лише було встановлено порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції, а й унаслідок такого порушення постановлено стягнути з держави-відповідача (України) на користь позивачки 58 500 євро як відшкодування матеріальної шкоди (у тому числі 2 464,50 євро як відшкодування за зупинення дії ліцензії та 56 765,65 євро як відшкодування за анулювання ліцензії), а також 2 200 євро як компенсацію судових та інших витрат, усього – 60 700,00 євро, які мають бути конвертовані у національну валюту за курсом на день здійснення платежу.

20 листопада 2019 року Мін'юст на підставі платіжного доручення № 295 від 19 листопада 2019 року на рахунок заявниці С. перерахував кошти в розмірі 1 620 576,67 грн (гривневий еквівалент 60 700,00 євро) на виконання рішення

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

ЄСПЛ. За таких обставин справедлива сатисфакція на момент розгляду заяви вже була їй сплачена.

Таким чином, перевіривши застосування судами попередніх інстанцій норм матеріального та процесуального права, а також урахувавши надану заявниці справедливу сатисфакцію за рішенням ЄСПЛ та відсутність у зв'язку із цим предмета спору, ВП ВС дійшла висновку про наявність підстав для скасування судових рішень і закриття провадження в цій справі.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 25 лютого 2020 року у справі № 18/266 (провадження № 12-186звг19) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88138140>.

3. Справи, розглянуті ВП ВС у порядку цивільного судочинства

3.1. Відмова заявникам у доступі до судів вищих інстанцій із формальних підстав, що становила порушення пункту 1 статті 6 Конвенції – ВП ВС скасувала рішення судів апеляційної та касаційної інстанцій і направила справу для продовження розгляду до суду апеляційної інстанції

Рішенням у справі «Метьолкіна та інші проти України» (Metyolkina and Others v. Ukraine) (№ 4827/11 та 4 інші заяви) від 28 жовтня 2021 року ЄСПЛ постановив, що застосування відповідних процесуальних норм, яке призвело до відмови заявникам у доступі до судів вищих інстанцій, не можна вважати передбачуваним та / або воно було занадто формалістичним, що свідчило про порушення Україною пункту 1 статті 6 Конвенції при вирішенні судом цих справ, та присудив заявникам визначені суми.

В межах розгляду заяви одного із заявників – ПрАТ «Страхова компанія «Універсальна» – про перегляд за виключними обставинами ухвали ВССУ від 18 листопада 2013 року про відмову у відкритті касаційного провадження було встановлено, що відповідно до матеріалів справи № 569/7901/16-ц 11 вересня 2013 року ПАТ «Страхова компанія «Універсальна» через представника подавало апеляційну скаргу на рішення Северодонецького міського суду Луганської області від 16 липня 2013 року, до якої додало клопотання про поновлення строку на апеляційне оскарження.

Матеріалами справи підтверджувалося, що ПАТ «Страхова компанія «Універсальна» копії оскаржуваного судового рішення суду першої інстанції з викладом вступної та резолютивної частин не отримувало, натомість зазначене рішення було надіслане лише 07 вересня 2013 року у відповідь на заяву позивача від 17 липня 2013 року.

Крім того, згідно з інформацією з ЄДРСР текст оскаржуваного рішення суду першої інстанції опублікований не був.

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

Ухвалою від 16 жовтня 2013 року апеляційний суд Луганської області відмовив ПАТ «Страхова компанія «Універсальна» у відкритті апеляційного провадження, оскільки апелянтом був пропущений строк на апеляційне оскарження, а наведені в заяві підстави для поновлення строку на апеляційне оскарження були визнані судом неповажними.

18 листопада 2013 року ВССУ, постановляючи ухвалу про відмову у відкритті касаційного провадження за скаргою ПАТ «Страхова компанія «Універсальна» на цю ухвалу апеляційного суду, на зазначені порушення суду першої інстанції уваги не звернув та помилково дійшов висновку, що суд апеляційної інстанції не порушив норм процесуального права.

ВП ВС указала, що якщо недотримання строків апеляційного оскарження було зумовлене діями (бездіяльністю) суду першої інстанції, зокрема особа не була належним чином повідомлена про час і місце судового засідання або їй не була своєчасно надіслана копія рішення, то ці обставини можуть бути підставою для поновлення строку на апеляційне оскарження за заявою особи, яка оскаржує судові рішення.

ВП ВС визначила, що належними заходами індивідуального характеру щодо заявника буде направлення справи для продовження розгляду судом апеляційної інстанції, оскільки саме він може виправити недоліки в оцінці підстав поновлення строку на апеляційне оскарження, щодо яких ЄСПЛ установив порушення статті 6 Конвенції в її процесуальному аспекті.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 08 лютого 2022 року у справі № 1227/8971/2012 (провадження № 14-198звц21) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103283366>.

3.2. Неповідомлення заявника про судовий розгляд його справи, що становило порушення пункту 1 статті 6 Конвенції – ВП ВС скасувала рішення судів в оскаржуваній частині й ухвалила нове – про задоволення позовних вимог

Рішенням у справі «Кайдалов проти України» (Kaidalov v. Ukraine) (№ 18202/20) від 15 квітня 2021 року ЄСПЛ констатував порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд) через несправедливість цивільного провадження.

ЄСПЛ дійшов висновку, що національні суди позбавили заявника можливості ефективно представити свою справу, не виконали свого обов'язку дотримуватися принципу справедливого судового розгляду, закріпленого у статті 6 Конвенції, оскільки, перейшовши до розгляду суті справи заявника, не намагалися з'ясувати, чи він знав або повинен був знати щонайменше дату та час проведення засідання, та, якщо він цього не знав, чи слід було відкласти розгляд справи.

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

З матеріалів справи ВП ВС установила, що касаційне провадження у справі за касаційною скаргою ОСОБИ_2 було відкрите ухвалою ВССУ 02 жовтня 2017 року, якою було встановлено строк для подання заперечень на касаційну скаргу до 30 жовтня 2017 року.

Проте матеріали справи не містили доказів надсилання копії ухвали та касаційної скарги ОСОБИ_1 [заявнику], тобто відповідач не був обізнаний щодо відкриття касаційного провадження та можливості подати заперечення на касаційну скаргу.

Постановою ВС від 11 вересня 2019 року справу було розглянуто в порядку спрощеного позовного провадження без повідомлення учасників справи за наявними в ній матеріалами, однак ОСОБА_1 [заявник] не був обізнаний щодо існування касаційного провадження та порядку розгляду справи Верховним Судом, що було порушенням пункту 1 статті 6 Конвенції, яке встановлено рішенням ЄСПЛ у справі «Кайдалов проти України» (Kaidalov v. Ukraine) від 15 квітня 2021 року (№ 18202/20) та внаслідок якого заявник був позбавлений можливості у відзиві заперечити проти доводів касаційної скарги ОСОБИ_2 з посиланням на норми права, що їх спростовують, та встановлені судами відповідно до цих норм обставини справи.

ВП ВС установила, що ЦПК України не передбачає повноважень ВП ВС, яка при перегляді судового рішення за виключними обставинами діє як суд касаційної інстанції, скасовувати судові рішення суду касаційної інстанції і передавати справу на повторний касаційний розгляд.

Тому ВП ВС дійшла висновку, що належними заходами індивідуального характеру щодо заявника буде повторний розгляд справи судом касаційної інстанції, яким для цих цілей була ВП ВС, оскільки саме вона могла виправити недоліки попереднього касаційного розгляду цієї справи, при якому ЄСПЛ установив порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні цієї справи.

Оскільки у справі не вимагалось збирання або додаткової перевірки чи оцінки доказів, обставини справи встановлені судом повно, але допущено помилку в застосуванні норм матеріального права, ухвалені у справі судові рішення в оскарженій частині ВП ВС скасувала з ухваленням у цій частині нового рішення про задоволення позовних вимог.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 22 лютого 2022 року у справі № 642/8107/14-ц (провадження № 14-108звц21) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105423463>.

3.3. Невручення апеляційної скарги відповідача у справі або неповідомлення його будь-яким іншим чином про апеляційну скаргу, подану

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

в його справі – ВП ВС скасувала ухвали судів апеляційної та касаційної інстанцій і направила справу на новий розгляд до суду апеляційної інстанції

Рішенням у справі «Діденко проти України» (Didenko v. Ukraine) (№ 5800/22) від 28 березня 2024 року ЄСПЛ констатував порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд) через несправедливість цивільного провадження.

У цій справі ЄСПЛ дійшов висновку, що національний суд, розглянувши подану у справі апеляційну скаргу та не вживши спроб встановити, чи була вона вручена заявнику або чи був заявник повідомлений про апеляційну скаргу будь-яким іншим чином, позбавив його можливості надати зауваження щодо поданої у його справі апеляційної скарги та не виконав свого зобов'язання щодо дотримання закріпленого у статті 6 Конвенції принципу рівності сторін.

Перевіряючи встановлені ЄСПЛ порушення за матеріалами справи, ВП ВС встановила, що ОСОБА_1 31 серпня 2020 року направлялась ухвала від цієї ж дати про відкриття апеляційного провадження, яку ОСОБА_1 отримав 10 вересня 2020 року особисто, що підтверджувалося зворотнім поштовим повідомленням про вручення рекомендованого поштового відправлення № 0318630389267.

Разом з тим у супровідному листі від 31 серпня 2020 року № 22-ц/824/11937/2020 зазначено, що додатки, які направлялись, розміщені на одному аркуші, що не підтверджувало одночасного направлення з ухвалою про відкриття апеляційного провадження копії апеляційної скарги, яка складалася з восьми аркушів.

Отже порушення, констатовані ЄСПЛ рішенням від 28 березня 2024 року у справі «Діденко проти України», підтверджені матеріалами справи № 756/3665/19.

З урахуванням наведеного, ВП ВС дійшла висновку, що оскаржувана постанова суду апеляційної інстанції була прийнята з порушенням норм цивільного процесуального законодавства, зокрема вимоги про розгляд справи з дотриманням принципів рівності сторін та відкритості інформації щодо справи, оскільки матеріали справи не містили підтвердження виконання судом апеляційної інстанції вимог статті 361 ЦПК України та направлення копії апеляційної скарги відповідачу ОСОБА_1.

З огляду на характер встановлених ЄСПЛ порушення та відсутність у ВП ВС процесуальної можливості встановлювати обставини справи, вирішувати питання про достовірність того чи іншого доказу у справі, про яку йдеться, права заявника підлягали поновленню шляхом забезпечення повторного апеляційного перегляду справи, а тому ухвала КЦС ВС від 06 жовтня 2021 року та постанова апеляційного суду від 09 листопада 2020 року були скасовані, а справа – передана на новий апеляційний розгляд до апеляційного суду.

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 10 липня 2024 року у справі № 756/3665/19 (провадження № 14-62свц24) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120396089>.

3.4. Надмірна тривалість судового провадження – ВП ВС вказала на відсутність юридичних підстав для застосування додаткових заходів індивідуального характеру у вигляді відновлення провадження в адміністративній справі шляхом скасування судових рішень, оскільки можливість їх перегляду не впливала зі змісту констатованих ЄСПЛ порушень.

Рішенням у справі «Кін проти України» (Kin v. Ukraine) (№ 46990/17) від 18 грудня 2018 року ЄСПЛ констатував порушення Україною статті 3, пункту 1 статті 5, пункт 1 статті 6, статті 8 Конвенції, оскільки заявниця зазнала жорстокого поводження працівників правоохоронних органів та була незаконно доставлена зі свого дому до кабінету слідчого; національні суди визнали, що органи влади діяли незаконно та порушили право заявниці на повагу до людської гідності, право на свободу та право на недоторканність її житла; також ЄСПЛ встановив, що тривалість судових проваджень була надмірною, внаслідок чого відшкодування шкоди за цивільним позовом не було надано ефективним чином.

Розглянувши заяву про перегляд судового рішення за виключними обставинами ВП ВС не вбачила підстав для її задоволення з огляду на таке.

З матеріалів справи, означеного рішення ЄСПЛ вбачалося, що 17 жовтня 2007 року заявниця подала до ЄСПЛ заяву (№ 46990/07), у якій скаржилася на непроведення ефективного розслідування її тверджень про жорстоке поводження, на присудження їй у надто малому розмірі коштів для відшкодування моральної шкоди та компенсації її страждань.

Аналізуючи положення статті 10 Закону № 3477-IV, ВП ВС дійшла висновку про те, що встановлення ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань може бути підставою для перегляду судових рішень лише у випадку, якщо такий перегляд забезпечить відновлення настільки, наскільки це можливо, попереднього юридичного стану, який особа мала до порушення Конвенції.

У випадку, що розглядався, ЄСПЛ констатував порушення національними судами вимог розумності строку розгляду справ та відсутність ефективного засобу юридичного захисту щодо скарг із цього приводу, у зв'язку із чим заявниці було присуджено компенсацію на відшкодування моральної шкоди в розмірі 11 700 євро.

Однак рішення ЄСПЛ не містило указівок на порушення національними судами при розгляді справи заявниці положень законодавства по суті позовних вимог. Не зазначалося в ньому й про несправедливе ставлення до неповнолітнього сина заявниці, який, за її твердженням, також зазнав страждань через незаконні та свавільні дії правоохоронних органів.

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

Таким чином, ураховуючи встановлене в рішенні ЄСПЛ порушення положень Конвенції, ВП ВС дійшла висновку про відсутність підстав для застосування додаткових заходів індивідуального характеру у вигляді відновлення провадження в справі шляхом скасування судових рішень, оскільки можливість його перегляду обумовлювалася змістом констатованих ЄСПЛ порушень. Повторний же розгляд справи не відновить порушеного права заявниці на розгляд справи протягом розумного строку, а також права на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі.

У цій справі обов'язок держави виплатити заявниці компенсацію в загальному розмірі 12 748 євро був справедливою сатисфакцією за встановлені в рішенні ЄСПЛ порушення Конвенції.

Тому ВП ВС відмовила ОСОБІ_1 [заявниці] у задоволенні заяви про перегляд судових рішень в її справі за виключними обставинами.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 26 листопада 2019 року у справі № 2-172/07 (провадження № 11-3063а19) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86401285>.

3.5. Незабезпечення ефективного захисту від домашнього насильства, що становило порушення статті 8 Конвенції – ВП ВС скасувала відповідні рішення судів і передала справу на новий розгляд до суду апеляційної інстанції

Рішенням у справі «Левчук проти України» (Levchuk v. Ukraine) (№ 17496/19) від 03 вересня 2020 року ЄСПЛ констатував порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя) унаслідок незабезпечення ефективного захисту від домашнього насильства.

Суд вважав, що, відхиляючи скаргу заявниці про виселення ОСОБИ_4 [заявниці] відповідно до статті 116 Житлового кодексу, яка загалом є належним законодавчим рішенням для її справи, національні судові органи не здійснювали комплексний аналіз ситуації та ризику майбутнього психологічного й фізичного насильства, з яким стикалися заявниця та її діти. Суд також зазначив, що провадження тривало понад два роки на трьох рівнях юрисдикції, протягом яких заявниця та її діти залишались під загрозою подальшого насильства. Таким чином, не було досягнуто справедливого балансу між усіма протилежними особистими інтересами. Відповідь цивільних судів на позов заявниці про виселення її колишнього чоловіка не відповідала позитивному зобов'язанню держави забезпечити ефективний захист заявниці від домашнього насильства.

ЄСПЛ при винесенні рішення зазначив, що заявниця у цій справі представила достовірні твердження про те, що протягом тривалого періоду часу вона зазнавала фізичного насильства, залякування та погроз з боку ОСОБИ_4, її колишнього чоловіка, з яким вона досі живе у квартирі (пункт 81 рішення).

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

Крім того, ЄСПЛ надав оцінку звітам соціальних працівників та поліції, з яких випливало, що ОСОБА_4 неодноразово ухилявся від спроб обговорити з ним ситуацію для пошуку відповідного рішення та запобігання ризику подальших спалахів люті (пункти 26, 28 і 86 рішення).

Виходячи зі змісту рішення ВП ВС дійшла висновку, що при винесенні рішення Суд мав доступ до матеріалів відповідних кримінального та адміністративного проваджень, але вони не оцінювались Апеляційним судом Рівненської області та ВС, або ці суди не надали їм належну оцінку. Матеріалів кримінального провадження за статтею 125 КК України матеріали справи не містили. Таким чином, апеляційний суд не оцінював надані заявницею докази, які, крім інших, врахував ЄСПЛ.

ЄСПЛ установив порушення процесуального аспекту статті 8, який вимагає, щоб процес прийняття судових рішень, який призвів до заходів втручання, був справедливим та забезпечував належну повагу до інтересів, захищених цією статтею. Процесуальний аспект статті 8 тісно пов'язаний з правами та інтересами, захищеними статтею 6 Конвенції, яка забезпечує процедурну гарантію, а саме «право на суд» при визначенні своїх «цивільних прав та обов'язків», тоді як процесуальна вимога статті 8 охоплює не лише адміністративні процедури, а й судові провадження, але це також є доповненням до більш широкої мети забезпечення належної поваги, зокрема до приватного життя.

ВП ВС постановила, що належними заходами індивідуального характеру щодо заявниці буде повторний розгляд справи судом апеляційної інстанції, оскільки саме він може виправити недоліки оцінки фактичних обставин цієї справи, щодо яких ЄСПЛ встановив порушення статті 8 Конвенції в її процесуальному аспекті.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 27 квітня 2021 року у справі № 569/7901/16-ц (провадження № 14-1звц21) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97104071>.

3.6. Повернення дитини до країни проживання на підставі Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей без урахування висновків психологічного обстеження й усних показань психолога, що становило порушення статті 8 Конвенції – ВП ВС залишила без змін рішення судів першої та апеляційної інстанцій про відмову в задоволенні позову про визнання незаконним утримання дитини на території України та її повернення до Сполученого Королівства

Рішенням у справі «Сатановська та Роджерс проти України» (Satanovska and Rodgers v. Ukraine) (№ 12354/19) від 28 січня 2021 року ЄСПЛ констатував порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя)

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

через те, що процес прийняття рішень у справі про повернення дитини на підставі Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей відповідно до національного законодавства не відповідав вимогам, передбаченим цією статтею Конвенції.

У § 35 рішення ЄСПЛ вказав, що ВС взагалі не розглянув питання, чи були висновки психологічного обстеження й усні показання психолога відповідними та достовірними, не навів жодних причин, чому не взяв їх до уваги, не розглянув ключові докази, які були відповідними, та не пояснив, яке значення вони мали, і які висновки слід було зробити. А у § 36 рішення ЄСПЛ звернув увагу на те, що ВС не здійснив ефективний перегляд заперечення відповідачки [заявниці], які ґрунтувалися саме на пункті «b» першого абзацу статті 13 Гаазької конвенції. Тому ВП ВС мала, зокрема, оцінити доводи відповідачки [заявниці] стосовно того, що повернення дитини до Сполученого Королівства загрожуватиме заподіянням їй фізичної або психічної шкоди або іншим шляхом створить для дитини нетерпиму обстановку.

Суди першої й апеляційної інстанцій дослідили висновки за результатами психологічних досліджень від 12 лютого 2013 року, 30 грудня 2013 року та 28 липня 2015 року, а також встановили, що для проживання дитини в Україні створені належні умови, що підтверджував акт обстеження умов проживання від 27 липня 2015 року. Дитина відвідувала дитячий навчальний заклад відповідно до її віку, отримувала належне медичне та побутове забезпечення, тобто вона прижилася у новому середовищі, адаптована до соціального оточення та сім'ї.

В межах розгляду заяви про перегляд рішень судів в цій справі за виключними обставинами, представник відповідачки [заявниці] на судовому засіданні повідомив ВП ВС, що дитина і далі проживає у квартирі з відповідачкою, виїзд якої до Сполученого Королівства утруднений необхідністю отримання візи та є обтяжливим виходячи з фінансових міркувань. А розраховувати у цьому на підтримку позивача [батька дитини], з яким у відповідачки давно припинилися подружні відносини, немає підстав.

Тому, враховуючи вказане, зміст рішення ЄСПЛ, факти, які встановили суди першої й апеляційної інстанцій, докази, які дослідили ці суди, а також пояснення сторін, ВП ВС зазначила, що висновки КЦС ВС, який не взяв до уваги відповідні доводи відповідачки [заявниці], не були належно обґрунтованими. У контексті винятків, передбачених Гаазькою конвенцією, досліджені судами у цій справі належні та допустимі докази були достатніми для підтвердження заперечень відповідачки [заявниці] проти повернення дитини до Сполученого Королівства. Висновки судів першої й апеляційної інстанцій були ухвалені на підставі повно та всебічно з'ясованих обставин, на які сторони посилалися як на підставу їхніх вимог і заперечень, підтверджених відповідними доказами.

Відмова в задоволенні позову в цій справі становила втручання у гарантоване статтею 8 ЄКПЛ право позивача [батька дитини], але з огляду

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

на викладене вище не було жодних підстав виснувати про порушення такого права у світлі пункту 2 статті 8 ЄКПЛ, оскільки відмова у задоволенні позову ґрунтувалася на приписах Гаазької конвенції, що визначає низку випадків, за яких національні органи можуть відмовити у поверненні дитини.

Отже, за пунктом 2 статті 8 ЄКПЛ втручання у право позивача [батька дитини] визнано таким, що є встановленим законом, а останній характеризувався належною якістю і дозволяв позивачеві прогнозувати можливість відмови в поверненні дитини, зокрема, через існування серйозного ризику заподіяння шкоди психіці дитини в разі її повернення.

Відтак ВП ВС задовольнила заяву відповідачки [заявниці] про перегляд постанови ВС за виключними обставинами, скасувала її та ухвалила нове рішення, яким рішення судів першої та апеляційної інстанцій про відмову у задоволенні позову батька про визнання незаконним утримання дитини на території України та її повернення до Сполученого Королівства було залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 13 квітня 2021 року у справі № 2-4237/12, (провадження № 14-21звц21) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96342875>.

3.7. Вилучення в заявника працівниками правоохоронних органів його особистих документів, необхідних для повсякденного користування [посвідчення водія] – ВП ВС виснувала про відсутність юридичних підстав для задоволення заяв про перегляд рішень національних судів у частині заявлених вимог, адже зі змісту рішення ЄСПЛ не вбачалося висновку про можливість виправлення встановлених порушень конвенційного права заявника через призначення повторного розгляду справи

Рішенням у справі «Погребний та інші проти України» (Pogrebnyy and Others v. Ukraine) (№ 42419/04) від 19 жовтня 2023 року ЄСПЛ констатував порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя), оскільки вилучене в нього працівниками міліції в межах кримінальної справи посвідчення водія було документом, необхідним для щоденного використання, а його вилучення становило тривале втручання в особисте життя заявника, і яке не було виправданим для цілей пункту 2 статті 8 Конвенції.

У рішенні ЄСПЛ, на яке посилався заявник, Суд визнав прийнятною і обґрунтованою його скаргу лише в частині утримання його особистих документів (посвідчення водія), у зв'язку із чим установив порушення статті 8 Конвенції

У пунктах 61–67 рішення ЄСПЛ зазначено, що заявник подав інші скарги, а саме за статтями 3 та 5 Конвенції (затримання та тримання під вартою), за пунктом 1 статті 6 Конвенції (тривале невиконання судових рішень),

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

за статтями 1 та 3 Першого протоколу до Конвенції (неповернення особистих речей та гуманітарної допомоги, незаконне накладення арешту на майно, позбавлення права проголосувати під час виборів у 1999, 2004, 2006 років), за статтею 2 Протоколу № 4 до Конвенції (обмеження свободи пересування), за статтею 34 Конвенції (відмова судів надсилати йому копії документів), за статтею 4 Протоколу № 7 до Конвенції (відновлення кримінальної справи).

Розглянувши ці скарги заявника у контексті всіх наявних у нього матеріалів, з огляду на належність оскаржуваних питань до сфери його компетенції ЄСПЛ зазначив, що вони не виявляють жодних ознак порушення прав і свобод, зазначених у Конвенції. ЄСПЛ вирішив, що ця частина заяви має бути оголошена неприйнятною як явно необґрунтована відповідно до підпункту «а» пункту 3 та пункту 4 статті 35 Конвенції (пункт 68 рішення ЄСПЛ).

Як зазначила ВП ВС, у прийнятому рішенні ЄСПЛ не вказував на необхідність вжиття державою додаткових до присудженої ним справедливої сатисфакції заходів індивідуального характеру. Крім того, з рішення не можна зробити висновок про те, що встановлені ЄСПЛ порушення можна виправити лише через повторний розгляд справи № 2-493/2003 за позовом заявника до Васильківського МРВ ГУ МВС України в Київській області, Державного казначейства України про відшкодування незаконно вилучених грошей та витребування майна, або ж справи № 2-534-03 про відшкодування моральної шкоди, тобто не можна зробити висновок про те, що зміст ухвалених у цій справі судових рішень суперечив Конвенції або що в основі визнаного ЄСПЛ порушення лежали допущені судами під час розгляду цих справ суттєві процедурні помилки, які поставили під серйозний сумнів результати такого розгляду.

За вказаних обставин не було законних підстав для застосування такого додаткового заходу індивідуального характеру, як повторний розгляд справ позивача, зокрема, не було підстав для скасування за виключними обставинами за пунктом 2 частини третьої статті 423 ЦПК України рішень судів першої, апеляційної та касаційної інстанцій, про що він просив у своїх заявах про перегляд в межах справи № 2-493/2003 (2-173/2003) та ухвали суду першої інстанції в межах іншої справи № 2-534-03.

З огляду на викладене ВП ВС визнала заяви про перегляд судових рішень необґрунтованими та відмовила в їх задоволенні.

Детальніше з текстами постанов ВП ВС: від 13 березня 2024 року у справі № 2-534-03 (провадження № 14-161свц23) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118071707>, від 27 березня 2024 року у справі № 2-493/2003 (2-173/2003) (провадження № 14-170свц23) – за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118195578>.

3.8. Покладання на заявника провадженням у справі про захист честі та гідності надмірного й непропорційного тягаря, що становило порушення статті 10 Конвенції – ВП ВС скасувала відповідні рішення судів і направила справу на новий розгляд до суду першої інстанції

Рішенням у справі «Жвавий проти України» (Zhvavyu v. Ukraine) (№ 6781/13) від 20 вересня 2022 року ЄСПЛ констатував порушення статті 10 Конвенції (свобода вираження поглядів), адже провадження про захист честі та гідності призвело до надмірного та непропорційного тягаря, покладеного на заявника.

Суди першої й апеляційної інстанцій виснували, що інформація, яку поширив заявник, була недостовірною. Тому позивач мав право на відшкодування завданої йому цим поширенням моральної шкоди. ЄСПЛ з цього приводу був іншої думки.

ЄСПЛ вказав, що твердження, наведені заявником у скаргах до правоохоронних органів, були висловлені з основною метою їхньої перевірки компетентними органами державної влади. Ніщо не свідчить, що заявник діяв поза встановленими законодавством межами для подання таких скарг. Лише той факт, що подання скарг призвело до проведення розслідування, не можна розглядати як надмірне зазіхання на репутацію позивача (§ 10 рішення ЄСПЛ).

Суд першої інстанції в цій справі вважав, що заявлена до стягнення сума відшкодування моральної шкоди у розмірі 160 000 грн була обґрунтованою. Із цим погодився апеляційний суд. Проте ЄСПЛ у рішенні в цій справі виснував, що така сума була надмірною. Вказав на те, що сума відшкодування, яку був зобов'язаний сплатити заявник, була значною. З огляду на характер тверджень заявника, спосіб вираження і вплив, який вони могли мати на позивача, ЄСПЛ не був переконаний, що існували виняткові обставини, які виправдовували застосування такого суворого покарання (§ 13 рішення ЄСПЛ).

Суб'єкти владних повноважень, як позивачі у справах про захист честі, гідності та ділової репутації, вправі вимагати в судовому порядку лише спростування недостовірної інформації про себе і не мають права вимагати відшкодування моральної (немайнової) шкоди. Це не позбавляє посадових і службових осіб права на захист честі, гідності та ділової репутації в суді (частина друга статті 31 Закону № 2657-XII).

Суди першої й апеляційної інстанцій вважали, що у діях заявника були ті ознаки неправомірної поведінки, які необхідні для задоволення позову про відшкодування моральної шкоди саме у тому розмірі, про який просив позивач. Тоді як ЄСПЛ констатував, що провадження у справі про захист честі та гідності призвело до надмірного та непропорційного тягаря, покладеного на заявника (§ 14 рішення ЄСПЛ).

ВП ВС констатувала, що встановлені у рішенні ЄСПЛ порушення Україною гарантій статті 10 Конвенції поставили під сумнів результати розгляду справи

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

у судах першої й апеляційної інстанцій. Відмовивши у відкритті касаційного провадження, суд касаційної інстанції ці порушення не усунув. Тому судові рішення, про перегляд яких просив заявник, було скасовано, а справу передано на новий розгляд до суду першої інстанції.

На думку ЄСПЛ, із клопотань заявника до судів під час провадження про захист честі та гідності вбачалося, що він намагався надати підтверджуючі докази для своїх обвинувачень проти позивача, вимагаючи від судів викликати певних свідків, і надав аудіозапис стверджуваної розмови із суддею. Проте ніщо не свідчило, що національні суди звернули увагу на клопотання заявника; натомість вони, вочевидь, вважали їх такими, які не мали стосунку до справи (§ 12 рішення ЄСПЛ).

З огляду на те, що ВП ВС неповноважна вчиняти дії, спрямовані на усунення означених порушень, такі дії має вчинити суд першої інстанції під час нового розгляду справи.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 23 листопада 2022 року у справі № 2318/1249/2012 (провадження № 14-96свц22) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107805167>.

3.9. Ненаведення національними судами достатніх та вагомих причин для втручання у право заявниці на свободу вираження поглядів, що становило порушення статті 10 Конвенції – ВП ВС скасувала відповідні рішення судів і направила справу на новий розгляд до суду першої інстанції

Рішенням у справі «Удовиченко проти України» (Udovychenko v. Ukraine) (№ 46396/14) від 23 березня 2023 року ЄСПЛ констатував порушення статті 10 Конвенції (свобода вираження поглядів) унаслідок притягнення заявниці – очевидиці ДТП – до відповідальності за дифамацію через коментар засобом масової інформації щодо обставин цієї події.

Як зауважив ЄСПЛ, за відсутності твердження про недобросовісність з боку заявниці вимагати від неї доведення правдивості її твердження щодо обставин ДТП, свідком якої вона була, – вимога, яку було б дуже складно, якщо не неможливо, виконати, – суперечило принципам, установленим у практиці Суду. Оскільки національні суди обмежили свій розгляд питанням, чи довела заявниця, що з дверей з боку водія після ДТП вийшов син ОСОБИ_3, наведені ними підстави не можна вважати відповідними та достатніми для обґрунтування втручання (пункт 51 рішення ЄСПЛ).

Суд першої інстанції, рішення якого було залишено в силі касаційним судом, вважав, що у діях заявниці були ті ознаки неправомірної поведінки, які необхідні для задоволення позову про відшкодування моральної шкоди у розмірі по 50 000,00 грн на користь кожного позивача. Тоді як ЄСПЛ констатував,

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

що провадження у справі про захист честі та гідності призвело до надмірного та непропорційного тягаря, покладеного на заявницю.

Загалом ЄСПЛ дійшов висновку, що реакція національних органів влади на твердження заявниці про обставини ДТП, свідком якої вона стала, була непропорційною переслідуваній законній меті, а тому не була необхідною в демократичному суспільстві у розумінні пункту 2 статті 10 Конвенції.

ВП ВС відзначила, що у справі, яка переглядалася, суди не дослідили мотив надання коментаря заявницею, а вважали цей елемент несуттєвим. Також не розглянули контекст, у якому було висловлено це твердження, не надали оцінки тим обставинам, що її коментар стосувався фактів у питанні, яке було предметом суспільного інтересу, та не розглядалася судами як безпідставний напад на репутацію позивачів. Крім того, судовим рішенням її зобов'язали опублікувати спростування у формулюванні, яке вимагало від неї визнати, по суті, що вона не бачила того, що, як вона вважала, бачила.

У цій справі суди не встановили існування об'єктивного зв'язку між оскаржуваним твердженням та позивачами, які подали позов про захист честі та гідності, зокрема не перевірили, яким чином останні постраждали від публікації. При вирішенні справи суди обмежились констатацією суб'єктивного сприйняття позивачами публікації як такої, що принижує їх честь, гідність і ділову репутацію, що було недостатнім для висновків, що вони безпосередньо постраждали від публікації. Крім того, суди поклали на відповідача обов'язок доказування правдивості її твердження, яке вона зробила як очевидець ДТП і яке було відтворенням її особистого сприйняття того, що вона побачила на місці події.

З огляду на зазначене ВП ВС констатувала, що встановлені у рішенні ЄСПЛ порушення Україною гарантій статті 10 Конвенції поставили під сумнів результати розгляду справи у судах першої й апеляційної інстанцій. Скасовуючи рішення апеляційного суду і залишаючи рішення суду першої інстанції в силі, суд касаційної інстанції ці порушення не усунув. Тому судові рішення, про перегляд яких просила заявниця, було скасовано, а справу передано на новий розгляд до суду першої інстанції.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 27 березня 2024 року у справі № 2-777/11 (провадження № 14-103свц23) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118195576>.

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

3.10. Обмеження заявника-боржника у виїзді за межі України за відсутності механізму перегляду такого заходу – ВП ВС відмовила в задоволенні заяви про перегляд судового рішення за виключними обставинами, адже подання заявником заяви про скасування тимчасового обмеження виїзду за кордон відповідно до статті 441 ЦПК України буде допустимим способом відновлення порушеного права, гарантованого статтею 2 Протоколу № 4 до Конвенції

Рішенням у справі «Стецов проти України» (Stetsov v. Ukraine) (№ 5170/15) від 11 травня 2021 року ЄСПЛ констатував порушення статті 2 Протоколу № 4 до Конвенції (свобода пересування), оскільки хоча рішення про обмеження на виїзд за межі України відповідало судовій практиці та національним законам у редакції на момент винесення такого рішення, проте не могло бути переглянуте з інших підстав, крім повного погашення боржником грошової заборгованості за кредитним договором.

У своїй заяві заявник ОСОБА_1 просив скасувати ухвалу апеляційного суду та ухвалити нове рішення, яким у задоволенні подання старшого державного виконавця відділу примусового виконання рішень Державної виконавчої служби України про тимчасове обмеження у праві виїзду боржника за виконавчим провадженням – ОСОБИ_1 за межі України – відмовити.

Як зазначила ВП ВС, цим рішенням ЄСПЛ визнав обґрунтованою скаргу позивача лише в частині неможливості перегляду і скасування тимчасового обмеження у праві виїзду за межі України з інших підстав, крім повного відшкодування належних сум, що свідчило про порушення статті 2 Протоколу № 4 до Конвенції.

ЄСПЛ не вказував на необхідність вжиття державою додаткових до присудженої ним справедливої сатисфакції заходів індивідуального характеру. Крім того, з рішення не можна зробити висновок про те, що встановлені ЄСПЛ порушення можна виправити лише через повторний розгляд справи, тобто не можна зробити висновок про те, що зміст ухвалених у справі судових рішень суперечить Конвенції або що в основі визнаного ЄСПЛ порушення лежали допущені судами під час розгляду справи суттєві процедурні помилки, які поставили під серйозний сумнів результат такого розгляду, натомість вказав саме на порушення в частині неможливості оскарження заявником відповідно до чинної на той час редакції ЦПК України судового рішення про тимчасове обмеження боржника у праві виїзду за межі України з інших підстав, крім виконання судового рішення.

Доводи заяви про перегляд судових рішень щодо незгоди позивача з установленними під час розгляду цієї справи фактичними обставинами, а також стосовно потреби перевірити наявні у матеріалах справи докази та надати їм правову оцінку не стосувалися рішення ЄСПЛ, а отже, перебували поза межами визначеного пунктом 2 частини третьої статті 423 ЦПК України предмета перегляду судових рішень і не могли бути підставою для скасування цих рішень.

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

З огляду на вказане, враховуючи характер констатованих ЄСПЛ порушень Україною зобов'язань за Конвенцією та присуджену ним справедливую сатисфакцію, ВП ВС дійшла висновку, що заявник може відновити порушені права відповідно до процедури, визначеної чинним законодавством України, зокрема шляхом подання заяви про скасування тимчасового обмеження фізичної особи у праві виїзду за межі України відповідно до статті 441 ЦПК України.

Тому не було законних підстав для застосування такого додаткового заходу індивідуального характеру, як повторний розгляд справи позивача.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 23 листопада 2021 року у справі № 761/31233/14-ц (провадження № 14-166звц21) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101473379>.

4. Справи, розглянуті ВП ВС у порядку кримінального судочинства

4.1. Порушення статті 3 Конвенції через жорстоке поводження та неналежні умови тримання в СІЗО – ВП ВС висувала про відсутність юридичних підстав для застосування заходів індивідуального характеру з метою відновлення порушених прав заявника, адже безпосереднє здійснення розслідування тверджень особи про жорстоке поводження та про неналежні умови тримання в СІЗО належить до повноважень відповідного компетентного правоохоронного органу, а не суду

4.1.1. Як убачається з рішення ЄСПЛ у справі «Суслов та Батікян проти України» (Suslov and Batikyan v. Ukraine) (№ 56540/14 і № 57252/14) від 06 жовтня 2022 року, констатація міжнародною судовою установою порушення щодо ОСОБИ_29 [заявник] статті 3 Конвенції у зв'язку з недопустимими умовами тримання його під вартою в Київському слідчому ізоляторі обумовлена тим, що уряд не спростував тверджень заявника про брак особистого простору в камері, а також наявними в Суді відомостями про побутові умови тримання в цьому ізоляторі у відповідний період часу (пункти 114–116).

Згідно з даними, розміщеними на офіційній вебсторінці Департаменту виконання рішень ЄСПЛ, присуджене ОСОБИ_29 [заявнику] відшкодування моральної шкоди за недодержання міжнародних зобов'язань за статтею 3 Конвенції в розмірі 2 500 євро було виплачено.

Разом із цим ЄСПЛ з'ясував, що на скарги ОСОБИ_29 [заявника] про жорстоке поводження не було відповіді понад чотири місяці, а подальше розслідування складалося головним чином з допиту працівників міліції, чії показання були прийняті беззаперечно, тоді як самого заявника не було допитано і яких-небудь слідчих дій з метою перевірки його тверджень не було проведено. Спираючись на свою попередню практику розгляду подібних справ (зокрема, рішення у справі «Каверзін проти України» (Kaverzin v. Ukraine), заява

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

№ 23893/03), котра свідчить, що така ситуація в Україні становила системну проблему, Суд виснував про недодержання Україною позитивного зобов'язання за Конвенцією забезпечити ефективне розслідування скарг на жорстоке поводження.

ВП ВС визначила, що безпосереднє здійснення зазначеного розслідування, у тому числі на виконання рішень ЄСПЛ, належить до повноважень правоохоронного органу згідно з визначеною законодавством процедурою та компетенцією (підслідністю), а не суду. Тому новий судовий розгляд справи не буде за законом способом усунення допущеного щодо ОСОБИ_29 [заявника] порушення статті 3 Конвенції (пункт 22 постанови).

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 28 листопада 2023 року у справі № 1-7/12 (провадження № 13-5зв023) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115546325>.

4.1.2. Рішенням у справі «Богомол проти України» (Bogomol v. Ukraine) (№ 15528/11) від 10 листопада 2022 року ЄСПЛ констатував порушення статті 3 Конвенції (заборона катування) та пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд) через недотримання конвенційних прав заявника у зв'язку з відсутністю ефективного розслідування його скарг на жорстоке поводження, а також порушенням розумного строку кримінального провадження відповідно.

В межах розгляду заяви про перегляд судових рішень за виключними обставинами ВП ВС відзначила, що доводи заявника про несправедливість судового розгляду ЄСПЛ відхилив на підставі пункту 1, підпункту «а» пункту 3 та пункту 4 статті 35 Конвенції у зв'язку з невичерпанням у цій частині національних засобів правового захисту, оскільки на час розгляду справи Судом ще тривала процедура перегляду вироку щодо ОСОБИ_17 [заявника] за нововиявленими обставинами.

ЄСПЛ не констатував, що вирок суперечить Конвенції по суті, і не ставив під сумнів результат судового провадження щодо заявника на національному рівні. Питання про можливий вплив на справедливість судового провадження недотримання державою міжнародних зобов'язань у процесуальному аспекті статті 3 Конвенції не було предметом перевірки Суду.

Відтак у рішенні у справі «Богомол проти України» (Bogomol v. Ukraine) ЄСПЛ не встановив таких порушень Україною вимог Конвенції та / або протоколів до неї, які були б допущені саме при вирішенні судом кримінальної справи за обвинуваченням ОСОБИ_17 [заявника] у розбійних нападах та умисних вбивствах. Визнане Судом у цій справі недотримання державою своїх міжнародних зобов'язань не було наслідком ухвалення у 2010 році судами вироку та ухвали щодо заявника, не пов'язане з їх змістом чи процедурою ухвалення.

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

ВП ВС дійшла висновку, що зміст цього рішення не свідчив про необхідність вжиття заходів індивідуального характеру з метою відновлення порушених прав заявника. Проведення органами державної влади ефективного розслідування його скарг на жорстоке поводження належить до компетенції правоохоронних органів, а не суду в межах провадження з перегляду судових рішень за виключними обставинами. Наразі розслідування у кримінальному провадженні № 42014220000000390 від 29 липня 2014 року за заявою про жорстоке поводження з ОСОБА_17 [заявником] триває. Тому заяву про перегляд вироку апеляційного суду й ухвали ВСУ від 2010 року у справі заявника за виключними обставинами було залишено без задоволення.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 27 вересня 2023 року у справі № 1-8/2010 (провадження № 13-70зво22) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114021134>.

4.1.3. Рішенням у справі «Шуманський проти України» (Shumanskyu v. Ukraine) (№ 70579/12) від 08 жовтня 2020 року ЄСПЛ констатував порушення матеріального та процесуального аспектів статті 3 Конвенції (заборона катування) через жорстоке поводження із заявником з боку працівників міліції та непроведенням ефективного розслідування цього факту на національному рівні, пункту 1 статті 5 Конвенції (право на свободу та особисту недоторканність) через триденне тримання під вартою, що було задокументоване як покарання за адміністративне (дрібне) правопорушення, й пункт 1 та підпункт «с» пункту 3 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд) у зв'язку з використанням судом у вироку як частини доказів обвинувачення даних явки з повинною, відібраної в ОСОБА_21 [заявника] за відсутності правової допомоги, внаслідок неспростованого факту жорстокого поводження й за обставин, що позбавляли його встановлених законом процедурних гарантій захисту прав підозрюваного.

ВП ВС зазначила, що становище, яке ОСОБА_21 [заявник] мав до порушення своїх прав за статтями 3 і 5 Конвенції, не може бути відновлене шляхом втручання в оскаржувані судові рішення в будь-який спосіб. Адекватним способом захисту цих прав заявника є присуджена йому ЄСПЛ справедлива сатисфакція, а також проведення ефективного розслідування за скаргами заявника на жорстоке поводження.

Водночас ВС не наділений повноваженнями здійснювати розслідування дій працівників правоохоронних органів, встановлювати факти й обставини можливих порушень ними закону і давати відповідним діям юридичну оцінку на предмет наявності або відсутності в них ознак дисциплінарних чи кримінальних правопорушень.

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

Виконання рішення міжнародної судової установи вимагає від держави проведення ефективного розслідування доводів заявника про жорстоке поводження з ним службових осіб органу досудового слідства.

ОСОБА_21 [заявник] не позбавлений права звернутися до компетентних правоохоронних органів із заявою про протиправні дії працівників міліції. В разі отримання заяви зазначені органи зобов'язані в межах своїх повноважень у встановленому законом порядку ретельно перевірити відповідні факти, вжити заходів для повного, всебічного й об'єктивного встановлення дійсних обставин подій і прийняти рішення, яке б відповідало нормам національного права і міжнародним зобов'язанням України.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 06 липня 2021 року у справі № 1-7/2010 (провадження № 13-Ззв021) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98327550>.

4.2. Нескоротність покарання у вигляді довічного позбавлення волі – ВП ВС позбавлена можливості розглянути питання про перегляд призначеного заявникові покарання у виді довічного позбавлення волі, адже вдосконалення нормативно-правових актів шляхом прийняття законів, внесення до них змін і доповнень є прерогативою законодавчої влади і не належить до повноважень суду будь-якої інстанції

Рішенням у справі «Петухов проти України № 2» (Petukhov v. Ukraine № 2) (№ 41216/13) від 12 березня 2019 року ЄСПЛ дійшов висновку про порушення статті 3 Конвенції (заборона катування) у зв'язку з тим, що покарання ОСОБИ_21 [заявник] у виді довічного позбавлення волі неможливо скоротити.

ЄСПЛ указав, що в Україні для засуджених до довічного позбавлення волі немає реального механізму перегляду призначеного покарання за вироком суду, оскільки процедура помилування, котра передбачена статтею 87 КК України, є невизначеною, має винятковий характер та застосовується стосовно індивідуально визначеної особи.

В національному законодавстві України, як зазначив ЄСПЛ, існує суттєва законодавча прогалина, що стосується врегулювання можливості звільнення осіб, засуджених до довічного позбавлення волі. Однак, вдосконалення нормативно-правових актів шляхом прийняття законів, внесення до них змін і доповнень є прерогативою законодавчої гілки влади і не належить до повноважень суду будь-якої інстанції. Адже варто розрізняти повноваження щодо нормотворення, які належать саме законодавчому органу, та повноваження щодо правозастосування, що реалізуються судовими органами в процесі здійснення правосуддя.

З урахуванням тієї обставини, що на момент розгляду заяви про перегляд необхідних змін до національного законодавства на виконання цього рішення

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

ЄСПЛ) законодавчим органом не внесено, порядок та умови перегляду призначеного покарання у виді довічного позбавлення волі нормативно не визначені, ВП ВС, в межах розгляду заяви про перегляд судових рішень за виключними обставинами, вказала, що позбавлена можливості розглянути питання про перегляд призначеного покарання ОСОБИ_21 [заявнику] у виді довічного позбавлення волі, як про це просив заявник.

Крім того, як убачалося із заяви ОСОБИ_21 [заявника], як на підставу для скасування судових рішень та призначення нового судового розгляду справи, крім ухваленого рішення ЄСПЛ, засуджений посилався на істотні порушення вимог кримінального процесуального закону, зокрема, порушення його права на захист під час затримання в червні 2001 року.

Проте зазначені доводи заяви ОСОБИ_21 [заявника] ВП ВС відхилила, оскільки вони виходять за межі визначеного законом предмета перегляду судових рішень як відповідно до глави 32-1 КПК 1960 року, так і відповідно до чинної на момент перегляду глави 34 КПК України, адже такі доводи заявника не були предметом розгляду в ЄСПЛ.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 08 липня 2020 року у справі № 1-42/2004 (провадження № 13-87зв019) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90411145>.

4.3. Низка порушень вимог справедливого суду, гарантованого пунктом 1 статті 6 Конвенції під час розгляду судами кримінальних справ за обвинуваченнями заявників – ВП ВС виключила з вироку, ухвал судів апеляційної та касаційної інстанцій посилання на докази, визнані недопустимими на основі висновків рішення ЄСПЛ, і залишила судові рішення у решті без змін, адже констатовані порушення Конвенції не поставили під сумнів результат кримінального провадження в цілому, а отже не давали підстави вважати засудження заявників несправедливими

Рішенням у справі «Суслов і Батікян проти України» (Suslov and Batikyan v. Ukraine) (№ 56540/14 та № 57252/14) ЄСПЛ констатував порушення статті 3 Конвенції (заборона катування) у зв'язку з непроведенням ефективного розслідування на національному рівні тверджень ОСОБИ_29 [заявник] про жорстоке поводження та у зв'язку з неналежними умовами тримання під вартою у Київському СІЗО; пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд) стосовно обох засуджених у зв'язку з проведенням закритого судового розгляду їхньої справи в суді першої інстанції; пункту 1 статті 6 та підпункти «b» і «c» пункту 3 статті 6 Конвенції стосовно обох засуджених у зв'язку з ненаданням належних можливостей для підготовки захисту у дні проведення судових засідань; пункту 1 статті 6 та підпункт «d» пункту 3 статті 6 Конвенції стосовно ОСОБИ_28 [заявник] у зв'язку з відсутністю у нього можливості допитати свідків сторони

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

обвинувачення ОСОБА_49, ОСОБА_50 та ОСОБА_51; пункту 1 та підпункт «с» пункту 3 статті 6 Конвенції у зв'язку з порушенням права ОСОБА_29 на правову допомогу на стадії досудового розслідування, що полягало у відсутності доступу до захисника на початковому етапі розслідування, недопущенні певний час обраного на власний розсуд захисника та незадокументованих допитах без присутності захисника; пункту 1 статті 6 Конвенції стосовно ОСОБИ_29 у зв'язку з визнанням допустимим доказом показань свідка (ОСОБИ_52), як стверджувалося, отриманих під примусом.

ВП ВС в цій справі дослідила, чи спонукало постановлене на користь заявників рішення ЄСПЛ до висновку, що оскаржені вирок і ухвали суперечили Конвенції по суті або що в основі констатованих порушень лежали такі недоліки, які ставили під серйозний сумнів результат провадження на національному рівні, проаналізувала зміст та характер встановлених ЄСПЛ порушень й виключила з судових рішень у справі заявників посилання на докази, отримані внаслідок істотного порушення гарантованих Конвенцією прав і свобод людини.

Розглядаючи спосіб відшкодування за порушення конвенційних прав ОСОБИ_28 та ОСОБИ_29, ЄСПЛ зауважив, що законодавство України передбачає право клопотати про відновлення кримінального провадження на національному рівні, що, в принципі, є найбільш прийнятною формою відшкодування у таких справах (п. 207).

Перегляд судових рішень за виключними обставинами на підставі встановлення ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань за Конвенцією передбачає розгляд поданих заяв за правилами КПК України для кримінального провадження в суді тієї інстанції, яка здійснює перегляд (частина перша статті 466 цього Кодексу). ВС як найвищий суд у триланковій системі судоустрою України здійснює правосуддя у кримінальних провадженнях як суд касаційної інстанції (частина третя статті 33 КПК України). Отже, структурний підрозділ ВС – ВП ВС, ухвалюючи на підставі пункту другого частини третьої статті 459 КПК України своє рішення (частина перша статті 467 цього Кодексу), користується повноваженнями суду касаційної інстанції, який у силу статті 436 цього Кодексу має право змінити оспорювані вирок та ухвали, у тому числі шляхом виключення з них недопустимих доказів. За приписами частини першої статті 433 КПК України, при перевірці правильності застосування судами нижчого рівня норм права ВП ВС не має компетенції оцінювати докази лише з точки зору їх достовірності, а не з погляду належності, допустимості та достатності їх сукупності для прийняття відповідного процесуального рішення.

Сукупність наведених доказів, котрі безпосередньо не пов'язані з порушенням конвенційних прав ОСОБИ_28 та ОСОБИ_29, ВП ВС вважала достатніми для прийняття рішення про винуватість засуджених. Як послідовно зазначає ЄСПЛ під час тлумачення Конвенції, відступ від принципу правової визначеності, котрий передбачає повагу до остаточного судового рішення,

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

можливий у разі появи нових фактів або виявлення фундаментального недоліку в попередньому провадженні, який міг вплинути на результат справи (наприклад, рішення у справі «Морейра Феррейра проти Португалії (№ 2)», заява № 19867/12, п. 62). На переконання ВП ВС, таких фундаментальних недоліків, які б непоправно підірвали загальну справедливість провадження, як про це йдеться у заявах захисників, у справі щодо ОСОБИ_28 та ОСОБИ_29 не допущено.

Попри доводи сторони захисту про необхідність скасування всіх судових рішень задля досягнення *restitutio in integrum*, ВП ВС вважала, що окремі, хоча й суттєві, процедурні помилки, які лежать в основі встановлених ЄСПЛ порушень конвенційних прав ОСОБА_28 та ОСОБА_29, не ставили під сумнів результат кримінального провадження щодо них, не вказували на невідповідність вимогам Конвенції суті обвинувального вироку, а отже, не давали підстав вважати їх засудження в цілому несправедливим.

Крім того, слід зазначити, що через вплив значного періоду часу (співмірного зі строками давності притягнення до кримінальної відповідальності) сама можливість відновлення у пам'яті учасників кримінального провадження всіх деталей подій 2009 року (які сталися більш ніж 14 років тому) була малоімовірною. Безпосереднє сприйняття та нова оцінка показань свідка ОСОБИ_52 в умовах нового судового / апеляційного розгляду неможливі, оскільки ця свідок у своєму остаточному зверненні до суду (від 14 серпня 2012 року) заявила про надання нею свідчень виключно з території рф, громадянкою якої вона є. З матеріалів справи вбачалося, що громадянином рф є також свідок ОСОБА_107. Крім того, останнім відомим суду місцем перебування свідків ОСОБА_49 та ОСОБА_51 були непідконтрольні Україні території (АР Крим) або рф, дипломатичні відносин з якою розірвані внаслідок її збройної агресії проти України, і агресивна війна з боку росії досі триває на території держави України. Усі ці обставини також нівелюють ефективність нового судового розгляду.

Ураховуючи висновки Суду у справі «Суслов та Батікян проти України», котрий не поставив під сумнів кінцевий результат кримінального провадження на національному рівні, ВП ВС вирішила, що єдиним способом виправлення констатованих порушень конвенційних прав засуджених буде зміна вироку й ухвал у межах перегляду справи ВС за визначеною законом процедурою і виключення з них посилань на докази, визнані недопустимими на основі рішення ЄСПЛ.

Аналогічний підхід ВП ВС відображено в постановках ВП ВС від 13 листопада 2019 року у справі № 1-07/07 (рішення ЄСПЛ у справі «Алахвердян проти України» (№ 12224/09) від 16 квітня 2019 року); від 09 вересня 2020 року у справі № 1-27/10 (рішення ЄСПЛ у справі «Сіянко проти України» (№ 52571/11) від 09 січня 2020 року); від 01 червня 2021 року у справі № 1-03/2007 (рішення ЄСПЛ у справі «Скоморохов проти України» (№ 58662/11) від 26 вересня 2019 року); від 06 липня 2021 року у справі № 1-7/2010 (рішення

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

ЄСПЛ у справі «Шуманський проти України» (№ 70579/12) від 08 жовтня 2020 року).

Детальніше з текстами постанов ВП ВС: від 13 листопада 2019 року у справі № 1-07/07 (провадження № 1336зв019) можна ознайомитися за посиланням: (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/85869105>); від 9 вересня 2020 року у справі № 1-27/10 (провадження № 13-22зв020) за посиланням – (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91572019>); від 1 червня 2021 року у справі № 1-03/2007 (провадження № 13-105сво19) за посиланням – (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/97829121>); від 6 липня 2021 року у справі № 1-7/2010 (провадження № 13-3зв021) за посиланням – (<https://reyestr.court.gov.ua/Review/98327550>); від 28 листопада 2023 року у справі № 1-7/12 (провадження № 13-5зв023) – за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115546325>.

4.4. Непроведення новим складом суду першої інстанції допиту потерпілих, показання яких мали вирішальне значення для постановлення обвинувального вироку стосовно заявника – ВП ВС скасувала ухвали судів апеляційної та касаційної інстанцій і направила справу на новий апеляційний розгляд

Рішенням у справі «Карташов проти України» (Kartashov v. Ukraine) (№ 66362/11) від 17 грудня 2020 року ЄСПЛ констатував порушення пункту 1 та підпункту «d» пункту 3 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

В основі визнаного цим рішенням порушення Україною конвенційних зобов'язань лежали суттєві процедурні помилки, які ставили під серйозний сумнів результат судового провадження щодо заявника [ОСОБА_20] і були підставами для нового розгляду справи з метою відновлення порушених прав заявника.

Зокрема, як убачалося з вироку і взято до уваги Судом, в основу висновків суду про винуватість ОСОБИ_20 [заявника] у вчиненні злочинів, за які його засуджено, було покладено показання потерпілих ОСОБИ_23 та ОСОБИ_24.

Однак показань жодної із наведених осіб суд, який постановив оскаржуваний вирок, безпосередньо не дослідив. Для забезпечення явки цих осіб суд неодноразово виносив постанови про їх примусовий привід. Однак відповідні судові доручення правоохоронними органами виконані не були, і вжиття уповноваженими службовими особами всіх необхідних і можливих заходів для їх виконання з матеріалів справи не вбачалося. Обставин, які б об'єктивно унеможливлювали прибуття до суду ОСОБИ_23 та ОСОБИ_24, під час судового розгляду встановлено не було.

Натомість на підставі статті 306 КПК 1960 року в судовому засіданні лише були оголошені їх показання, дані під час досудового слідства, у тому числі на очних ставках із заявником.

Наведене свідчило про те, що суд не використав усіх процесуальних можливостей для допиту ОСОБИ_23 та ОСОБИ_24 у судовому засіданні. ЄСПЛ наголосив, що за відсутності доказів поважних причин неприбуття вказаних осіб

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

суд без достатніх підстав обмежився оголошенням їх показань під час досудового слідства (пункти 36–39 рішення).

З огляду на вимоги апеляційної скарги захисника та повноваження суду апеляційної інстанції вказаний суд мав можливість усунути допущені судом першої інстанції порушення шляхом проведення судового слідства на підставах і в порядку, встановлених частиною третьою статті 358, частиною п'ятою статті 362 КПК 1960 року.

Проте, незважаючи на допущену місцевим судом неповноту судового слідства у зв'язку з незабезпеченням допиту потерпілих ОСОБИ_23 і ОСОБИ_24, апеляційний суд не вжив заходів для усунення порушень вимог кримінально-процесуального закону судом першої інстанції.

Тому ВП ВС дійшла висновку, що для усунення встановлених ЄСПЛ порушень конвенційних прав ОСОБИ_20 [заявника] необхідно забезпечити явку потерпілих ОСОБИ_23 і ОСОБИ_24 в судове засідання для їх допиту з урахуванням вимог статей 302, 308 КПК 1960 року та/або перевірити за матеріалами справи їх показання, зафіксовані в інших джерелах.

ВП ВС постановила, що виправлення констатованої ЄСПЛ невідповідності судового провадження вимогам статті 6 Конвенції можна здійснити шляхом нового апеляційного розгляду. Апеляційний суд відповідно до частини третьої статті 358 та частини п'ятої статті 362 КПК 1960 року вправі провести повне або часткове судове слідство, в межах якого, зокрема, допитати потерпілих, дослідити документи та матеріали. Отже, у розглядуваній справі, суд апеляційної інстанції в межах своїх повноважень, з урахуванням доводів апеляційної скарги має процесуальні можливості виправити недоліки провадження в місцевому суді.

Тому ВП ВС частково задовольнила заяву ОСОБИ_20 [заявника] про перегляд за виключними обставинами, ухвали апеляційного суду та ВССУ в його справі скасувала й направила справу на новий апеляційний розгляд.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 07 вересня 2021 року у справі № 1-421/10 (провадження № 13-35зв021) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/99648450>.

4.5. Нездійснення допиту жодного із ключових свідків обвинувачення в межах змагального судового процесу – ВП ВС скасувала ухвали судів апеляційної та касаційної інстанцій і направила справу на новий апеляційний розгляд

Рішенням у справі «Черніка проти України» (Chernika v. Ukraine) (№ 53791/11) від 12 березня 2020 року ЄСПЛ констатував порушення пункту 1 та підпункту «d» пункту 3 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд), адже під час

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

постановлення щодо заявника обвинувального вироку вирішальне значення мали показання як свідків трьох учасників інкримінованих ОСОБИ_22 [заявник] дій ОСОБИ_26, ОСОБИ_27 та ОСОБИ_28, проте свідчень жодного з цих осіб суд безпосередньо не сприймав.

Дослідження на підставі статті 306 КПК 1960 року раніше даних свідчень не лише ОСОБОЮ_27 і ОСОБОЮ_28, а й ОСОБОЮ_26 позбавило сторону захисту можливості взяти участь у допиті принаймні одного із цих свідків у межах змагальної судової процедури. Тоді як реалізація відповідного права забезпечила б підсудному та його захисникам можливість поставити свідкам запитання з урахуванням усіх інших доказів, наявних у розпорядженні сторін на час судового розгляду, з'ясувати чи уточнити обставини, що могли викликати сумніви, у тому числі зумовлені розбіжностями між свідченнями на різних стадіях процесу.

Проведення під час досудового слідства очних ставок між ОСОБОЮ_22 [заявником] та ОСОБОЮ_27, ОСОБОЮ_28 і ОСОБОЮ_26, з урахуванням оголошення судом лише письмових протоколів цих слідчих дій, ЄСПЛ не визнав надійними та достатніми гарантіями забезпечення правильного розуміння судом змісту показань цих свідків (пункти 70, 73–75).

Зазначене, за висновками міжнародної судової установи, було несумісним із вимогами пункту 1, підпункту «d» пункту 3 статті 6 Конвенції.

ВП ВС відзначила, що, як видно з матеріалів справи, у своїх апеляціях на вирок засуджений ОСОБА_22 [заявник] та його захисники як на неповноту судового слідства й істотне порушення вимог кримінально-процесуального закону посилалися, серед іншого, на незабезпечення судом першої інстанції безпосереднього допиту ОСОБИ_26, ОСОБИ_27 та ОСОБИ_28. Крім цього, захисник ОСОБА_43 у доповненнях до апеляції заявляла клопотання про проведення апеляційним судом часткового судового слідства і допит зазначених свідків.

Суд апеляційної інстанції мав можливість усунути цей недолік шляхом проведення судового слідства на підставах і в порядку, встановлених частиною третьою статті 358, частиною п'ятою статті 362 цього Кодексу.

Виходячи з наведеного ВП ВС дійшла висновку, що виправлення констатованої ЄСПЛ невідповідності судового провадження вимогам статті 6 Конвенції можна здійснити шляхом нового апеляційного розгляду. Під час такого розгляду апеляційному суду необхідно з дотриманням норм процесуального права усунути порушення, зазначені в цій постанові, зокрема шляхом проведення судового слідства і допиту свідків та / або дослідження показань за матеріалами справи із джерел, здатних забезпечити найбільш повне й точне сприйняття їх змісту.

Таким чином заяву ОСОБИ_22 [заявника] про перегляд судових рішень за виключними обставинами було задоволено частково, ухвали апеляційного

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

суду та ВСУ щодо нього скасовано та направлено справу на новий апеляційний розгляд.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 02 вересня 2020 року у справі № 1-331/09 (провадження № 13-37зв020) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/91460943>.

4.6. Використання зізнавальних показань, отриманих за відсутності правової допомоги, що були важливим, якщо не ключовим, елементом доказів сторони обвинувачення проти заявника – ВП ВС скасувала постановлені у кримінальній справі рішення й направила справу на новий судовий розгляд до суду першої інстанції

Рішенням у справі «Головко проти України» (Golovko v. Ukraine) (№ 2053/09) від 23 січня 2020 року ЄСПЛ констатував порушення процесуального аспекту статті 3 Конвенції (заборона катування) та пункту 1 й підпункту «с» пункту 3 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд); натомість ЄСПЛ не констатував порушення матеріального аспекту статті 3 Конвенції.

Констатуючи порушення прав ОСОБА_19 [заявника], ЄСПЛ визнав, що його первинні зізнавальні показання, отримані за відсутності правової допомоги, становили важливий, якщо не ключовий, елемент доказів сторони обвинувачення проти нього. Тому ці докази вини ОСОБА_19 [заявника] не можуть бути використані внаслідок їх очевидної недопустимості, що обумовлена встановленими ЄСПЛ істотними порушеннями прав заявника під час їх отримання.

Оцінюючи ці докази, ВП ВС приділила особливу увагу сукупності цих доказів, що залишились після виключення з обсягу доказової бази доказів, отриманих внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, з точки зору їх достатності.

Ураховуючи той факт, що встановлені порушення прав ОСОБИ_19 [заявника] вплинули на загальну справедливість судового розгляду та мали наслідком обмеження його прав, пов'язаних із процесом доказування (обмеження в доступі до правової допомоги), ВП ВС вважала, що сукупність доказів, які залишились після виключення з обсягу доказової бази доказів, отриманих внаслідок істотного порушення прав та свобод людини, була недостатньою для підтвердження або спростування доведеності вини ОСОБИ_19 в інкримінованих йому злочинах. Крім того, виправлення встановлених порушень прав заявника потребувало здійснення повторного дослідження наявних доказів та обумовлювало необхідність переоцінки їх достовірності.

Виходячи із зазначених фактичних та правових підстав ВП ВС скасувала рішення судів у кримінальній справі щодо ОСОБИ_19 [заявник] та визначила способом виправлення констатованих ЄСПЛ порушень його права на захист

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

призначення повторного перегляду справи компетентним судом першої інстанції, під час якого цей суд має надати належну оцінку всім зібраним у справі доказам з точки зору їх допустимості, належності, достовірності, а сукупність зібраних доказів оцінити з точки зору їх достатності у своєму взаємозв'язку для висновку про винуватість чи невинуватість ОСОБИ_19 [заявника] у вчиненні злочинів, передбачених частиною другою статті 17, частиною четвертою статті 19, пунктами «а», «и» статті 93, частиною першою статті 263 КК 1960 року.

Подібний правовий підхід ВП ВС відображено у постанові від 12 лютого 2020 року у справі № 1-4/06 (провадження № 13-38зв019) (рішення ЄСПЛ у справі «Малий проти України» (Malyu v. Ukraine) (№ 14486/07) від 11 квітня 2019 року).

Детальніше з текстами постанов ВП ВС: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89903946>, від 12 лютого 2020 року у справі № 1-4/06 (провадження № 13-38зв019) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87703415>, від 27 травня 2020 року у справі № 1-1/07 (провадження № 13-15зв020) – за посиланням.

4.7. Використання зізнавальних показань заявника, отриманих під тиском, для його засудження – ВП ВС скасувала вирок суду першої інстанції та ухвали судів апеляційної та касаційної інстанцій і направила справу на новий судовий розгляд

Рішенням у справі «Мельник проти України» (Melnyk v. Ukraine) (№ 28412/10) від 21 листопада 2019 року ЄСПЛ констатував порушення матеріального та процесуального аспектів статті 3 Конвенції (заборона катування) через жорстоке поводження працівників міліції із заявником та відсутності ефективного розслідування у зв'язку із цим, статей 3 і 13 Конвенції через неналежні умови ув'язнення та пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд) через використання отриманих під тиском зізнавальних показань заявника.

ЄСПЛ звернув увагу на те, що, як встановлено національними органами державної влади, затримання заявника було офіційно задокументовано із затримкою в один день, і що саме у той день він написав «явку з повинною». На думку Суду, сам факт того, що заявник зізнався у вчиненні злочину під час незадокументованого затримання за відсутності таких процесуальних гарантій, як доступ до захисника, та відмовився від зізнавальних показань невдовзі після цього, створює враження, що його зізнавальні показання могли бути надані недобровільно (див. для порівняння рішення у справі «Белоусов проти України» (Belousov v. Ukraine), заява № 4494/07, пункт 63, від 07 листопада 2013 року). Цей факт, підтверджений доказами щодо тілесних ушкоджень, породжує обґрунтовану презумпцію застосування працівниками міліції фізичного

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

жорсткого поведження, щоб зламати психологічний опір заявника з метою отримання зізнавальних показань (пункт 86 рішення ЄСПЛ).

Оцінюючи вплив допущених під час досудового розслідування порушень конвенційних прав заявника на справедливість судового провадження, ЄСПЛ виходив з того, що визнання допустимими доказами показань, отриманих з порушенням статті 3 Конвенції, автоматично призводить до несправедливості відповідного кримінального провадження у цілому, незалежно від того, чи було їх використання вирішальним для засудження підсудного.

Ураховуючи констатоване ЄСПЛ порушення права ОСОБИ_18 [заявника] на справедливий судовий розгляд у зв'язку із використанням отриманих під тиском зізнавальних показань заявника, що обумовлює необхідність повторного дослідження та оцінки наявних у матеріалах справи доказів, ВП ВС зауважила, що, діючи в межах повноважень, визначених частиною 5 статті 33, статтею 467 КПК України, статтею 36 Закону № 1402-VIII, вона позбавлена можливості постановити нове судове рішення в цій справі щодо заявника.

Однак порушення прав заявника, встановлені рішенням ЄСПЛ, свідчили про істотне порушення вимог кримінального процесуального закону національними судовими органами, що відповідно до пункту 1 частини першої статті 398 КПК 1960 року є підставою для скасування судом касаційної інстанції судових рішень.

За таких обставин ВП ВС дійшла висновку, що вирок суду першої інстанції, ухвалу апеляційного суду та постанову ВСУ від 21 квітня 2010 року щодо ОСОБИ_18 [заявника] належить скасувати, а справу направити на новий судовий розгляд до суду першої інстанції.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 29 квітня 2020 року у справі № 1-305/2009 (провадження № 13-97зв019) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/89180571>.

4.8. Надмірна тривалість судового провадження – ВП ВС вказала на відсутність юридичних підстав для застосування додаткових заходів індивідуального характеру у вигляді відновлення порушених прав заявника, оскільки можливість їх перегляду не впливала зі змісту констатованих ЄСПЛ порушень

ЄСПЛ рішенням у справі «Богомол проти України» (Bogomol v. Ukraine) (№ 15528/11) від 10 листопада 2022 року визнав порушення права ОСОБИ_17 [заявника] на розгляд справи судом упродовж розумного строку, гарантованого пунктом 1 статті 6 Конвенції, у зв'язку з надмірною тривалістю кримінального провадження – понад дев'ять років.

ВП ВС вказала, що констатоване ЄСПЛ порушення у вигляді надмірної тривалості кримінального провадження не вплинуло на законність

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

і обґрунтованість вироку та ухвали щодо ОСОБИ_17 [заявника]. З огляду на правову природу порушення його негативні наслідки не можуть бути усунуті з відновленням попереднього правового становища особи шляхом скасування судових рішень і призначення нового розгляду справи. У цьому разі належним засобом компенсації може бути справедлива сатисфакція, якщо особа заявляла таку вимогу в ЄСПЛ, і сплата державою присудженого їй відшкодування моральної шкоди. Однак, як слідувало з рішення Суду (пункт 27), ОСОБА_17 [заявник] відповідної вимоги не заявляв.

За необхідності в означених випадках рішення міжнародної судової установи виконується шляхом застосування заходів загального характеру, передбачених статтею 13 Закону № 3477-IV, зокрема аналізу причин порушення Конвенції та пошуку шляхів їх усунення.

Виходячи з наведеного та враховуючи позицію ВП ВС у подібних справах (постанови від 20 лютого, 10 квітня 2018 року, 16 лютого 2022 року у справах № 775/15/15-к, № 0907/1-661/2011, № 1-74/09 відповідно), зміна або скасування вироку та ухвали щодо ОСОБИ_17 [заявника] не могли бути адекватними способами захисту його конвенційних прав.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 27 вересня 2023 року у справі № 1-8/2010 (провадження № 13-70звo22) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114021134>.

4.9. Заміна скоротного покарання у вигляді довічного позбавлення волі, призначеного в Угорщині, на фактично нескоротне в Україні – ВП ВС вказала на наявність в Україні з листопада 2022 року механізму заміни довічного позбавлення волі на позбавлення волі на певний строк

Рішенням у справі «Купінський проти України» (Kupinskyy v. Ukraine) (№ 5084/18) від 10 листопада 2022 року ЄСПЛ констатував порушення статті 3 Конвенції (заборона катування) через нескоротність покарання у вигляді довічного позбавлення волі та статті 7 Конвенції (ніякого покарання без закону) у зв'язку із заміною покарання у вигляді довічного позбавлення волі з можливістю його скорочення, призначеного угорськими судами на фактично нескоротне після переведення заявника для відбування покарання до України.

Констатувавши порушення Конвенції щодо ОСОБИ_18 [заявника], ЄСПЛ орієнтувався на чинне на момент розгляду провадження національне законодавство, у якому загалом була відсутня можливість у перспективі звільнення від відбування покарання осіб, засуджених до довічного позбавлення волі. Так, пославшись на встановлені в його практиці загальні принципи щодо несумісності нескоротного покарання у виді довічного позбавлення волі з вимогами статті 3 Конвенції та оцінку українського законодавства у справі «Петухов проти України (№ 2)» (Petukhov v. Ukraine № 2), Суд зазначив,

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

що оскільки після ухвалення Рішення Конституційного Суду України від 16 вересня 2021 року № 6-р(II)/2021 процедура і порядок умовно-дострокового звільнення щодо засуджених до довічного позбавлення волі ще не запроваджені, то обґрунтування Суду в згаданому рішенні є застосовними і до цієї справи (пункт 42 рішення). Крім того, у пункті 51 рішення Суд вказав, що в цій справі спосіб заміни покарання засудженого зводився до позбавлення його можливості клопотати про умовно-дострокове звільнення через особливості українського законодавства.

Разом з тим, як зазначила ВП ВС, на сьогодні законодавство України в цій частині зазнало істотних змін. Так, Законом № 2690-IX було внесено зміни до деяких законодавчих актів України, зокрема КК України (статті 81, 82) та КПК України (статті 539), а саме щодо вирішення питання про заміну покарання у виді довічного позбавлення волі на більш м'яке та про умовно-дострокове звільнення від призначеного покарання, які набрали чинності 06 листопада 2022 року.

Посилаючись на цей Закон, ОСОБА_18 [заявник] 28 листопада 2022 року звертався до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого він відбуває покарання, з відповідною заявою. Однак у судовому засіданні 06 грудня 2022 року засуджений просив залишити його заяву без розгляду, і таке прохання суд задовольнив. Тобто засуджений фактично відмовився скористатися законодавчим механізмом пом'якшення довічного позбавлення волі, запровадженим в Україні на виконання рішень ЄСПЛ.

Проте законодавець не встановив процесуальних перешкод для нового звернення особи до суду в порядку статті 539 КПК України для вирішення питання про умовно-дострокове звільнення. Зважаючи на положення частини п'ятої статті 9 вказаного Кодексу, при розгляді відповідного питання має бути враховано як рішення міжнародної судової установи, постановлене на користь ОСОБИ_18 [заявника], так і особливості визначеного йому покарання.

Отже, на думку ВП ВС, констатовані ЄСПЛ у рішенні «Купінський проти України» (Kupinskyy v. Ukraine) порушення щодо ОСОБИ_18 [заявника] стосувалися механізмів не індивідуального, а загального характеру, процесуальні вимоги захисника ОСОБИ_17 перебували поза зв'язком з позицією міжнародної судової установи, а виконання визнаного в Україні вироку іноземної держави щодо ОСОБИ_18 може бути вирішено за правилами розділу VIII КПК України з додержанням положень частини п'ятої статті 9 цього Кодексу.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 09 серпня 2023 року у справі № 5-18/07 (провадження № 13-13зв023) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113176436>.

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

4.10. Негласна відеозйомка розмови заявника без дозволу суду – ВП ВС висувала про відсутність підстав для задоволення заяви про перегляд судових рішень за виключними обставинами з огляду на відсутність у рішенні ЄСПЛ висновку про порушення національними судами конвенційних прав заявника, які б могли вплинути на загальну справедливість судового розгляду та поставити під сумнів законність оскаржуваних судових рішень

Рішенням у справі «Берлізев проти України» (Berlizev v. Ukraine) (№ 43571/12) від 08 липня 2021 року ЄСПЛ установив, що розмова заявника була таємно записана без отримання попереднього дозволу суду. Це становило порушення національного законодавства та статті 8 Конвенції. Стосовно стверджуваного порушення статті 6 Конвенції, то Суд зазначив, що спірний доказ не був єдиним доказом і суди посилалися на інші матеріали, у тому числі показання свідків, висновки експертів і речові докази. Навіть припускаючи, що спірний доказ мав вирішальне значення для визнання заявника винним, на що заявник не скаржився, вказуючи натомість виключно на його важливість, цей елемент не був вирішальним фактором під час оцінки ЄСПЛ справедливості судового розгляду в цілому. У зв'язку із цим Суд зазначив, що заявнику ніколи не перешкождали оскаржити достовірність і точність спірного доказу та заперечити проти його використання у кримінальному провадженні щодо нього. Однак хоча заявник користувався процесуальними гарантіями протягом усього кримінального провадження, він не скористався ними у судах першої та апеляційної інстанцій (пункт 52 рішення).

Враховуючи зазначене вище, ЄСПЛ дійшов висновку про відсутність підстав для твердження про порушення загальної справедливості кримінального провадження щодо заявника (пункт 54 рішення).

Отже, розглянувши заяву про перегляд судових рішень ВП ВС вказала, що ЄСПЛ не робив висновку про порушення національними судами таких конвенційних прав заявника, які б могли вплинути на загальну справедливість судового розгляду та поставити під сумнів законність оспорюваних рішень.

Крім того, у рішенні ЄСПЛ не міститься висновку про те, що в основі констатованих порушень статті 8 Конвенції лежали такі недоліки, які б ставили під сумнів результат провадження в цілому або що їх було спричинено ухваленими стосовно заявника рішеннями, котрі й надалі зумовлюють шкідливі наслідки, які не можна усунути в інший спосіб, ніж як скасування оспорюваних судових рішень.

З огляду на викладене ВП ВС дійшла висновку про відсутність правових підстав для задоволення заяви захисника про перегляд оспорюваних судових рішень за виключними обставинами, їх скасування та закриття кримінальної справи щодо заявника.

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 22 червня 2022 року у справі № 1-693/2010 (провадження № 13-227зво21) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104987662>

5. Справи, розглянуті ВП ВС у порядку КУпАП

5.1. Відсутність сторони обвинувачення у справі про адміністративне правопорушення на порушення принципу безсторонності суду – ВП ВС відмовила в задоволенні заяви про перегляд судових рішень за виключними обставинами, адже зміст рішення ЄСПЛ не спонукав до висновку, що допущене державою в конкретній ситуації заявника порушення Конвенції поставило під серйозний сумнів результат оскарженого провадження у справі про адміністративне правопорушення

Рішенням у справі «Бантиш та інші проти України» (Bantysh and Others v. Ukraine) (№ 13063/18 та 3 інші заяви) ЄСПЛ констатував порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд) у зв'язку з небезсторонністю суду з огляду на відсутність сторони обвинувачення під час провадження у справі про адміністративне правопорушення.

В межах розгляду заяви про перегляд ухвалених судових рішень у справі заявника ВП ВС зазначила, що матеріали провадження не містили жодних даних (інших, ніж встановив ЄСПЛ у рішенні в цій справі) про можливу необ'єктивність чи упередженість судді, який визнав ОСОБУ_22 [заявника] винуватим у вчиненні адміністративного правопорушення, і заявник та захисник відповідних даних не навели. Не було встановлено у справі й існування будь-яких особистих чи інших позапроцесуальних зв'язків судді зі службовими особами, які направили до суду матеріали справи про адміністративне правопорушення та / або були заінтересовані у її результатах.

ВП ВС вважала, що уповноважений орган Національної поліції на стадії досудового оформлення матеріалів про адміністративне правопорушення фактично виконував функцію обвинувачення та разом із протоколом скерував до суду одержані ним письмові докази. У письмових поясненнях заявника і клопотанні захисника про закриття провадження у справі сторона захисту виклала власну позицію про невинуватість ОСОБИ_22 [заявника] у вчиненні правопорушення. Як правоохоронний орган, що на етапі досудового провадження виконував функцію сторони обвинувачення, так і сторона захисту обґрунтовували свої позиції виключно у письмових документах, поданих до суду в обсязі, який кожна сторона вважала необхідним та достатнім, і перед судом обидві були в однаковому становищі.

ОСОБА_22 [заявник] під час судового провадження був забезпечений кваліфікованою юридичною допомогою та, з урахуванням впливу з дня

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

складення протоколу до винесення судом постанови більш як 2,5 місяця, мав достатній час і можливості для підготовки свого захисту.

Таким чином, заявник повною мірою скористався своїми правами обстоювати у суді власну позицію на рівних умовах з уповноваженим державним органом, захищатися всіма передбаченими законом засобами, у тому числі оспорювати докази, і бути почутим судом.

У справі щодо заявника суд не вчиняв жодних процесуальних дій, ініціювання чи здійснення яких у змагальній судовій процедурі належало б до повноважень сторони обвинувачення. В основу винесеної постанови суд поклав лише письмові матеріали, надані уповноваженим правоохоронним органом (протокол про адміністративне правопорушення, рапорт поліцейського, пояснення свідків) та самим ОСОБОЮ_22 [заявником].

Положення КУпАП не містять заборони використовувати у судовому рішенні письмові пояснення, надані службовій особі правоохоронного органу.

З огляду на те, що під час провадження у справі про адміністративне правопорушення ні сторона обвинувачення, ні сторона захисту не були присутніми, а суд розглянув справу за письмовими матеріалами, які надали сторони, ВП ВС визначила, що рішення ЄСПЛ щодо заявника не спонукало до висновку, що допущене державою порушення Конвенції у цій конкретній ситуації поставило під серйозний сумнів результат оскарженого провадження на національному рівні. Тому в задоволенні заяви про перегляд судових рішень у справі заявника за виключними обставинами було відмовлено.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 30 серпня 2023 року у справі № 208/712/19 (провадження № 13-47зв022) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113247461>.

5.2. Необґрунтованість судових рішень та відсутність доказів наявності всіх ознак адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 185 КУпАП – ВП ВС скасувала відповідні рішення судів і закрила провадження у справі про адміністративне правопорушення

Рішенням у справі «Чернега та інші проти України» (Chernega and Others v. Ukraine) (№ 74768/10) від 18 червня 2019 року ЄСПЛ констатував порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд), оскільки були відсутні гарантії для забезпечення ефективності відмови заявника від його присутності у судовому засіданні під час розгляду справи в апеляційному суді і неможливо однозначно встановити, що заявник відмовився від такого свого права; статті 11 Конвенції (свобода зібрань та об'єднання) у зв'язку з його затриманням і притягненням до відповідальності.

У заяві про перегляд судових рішень у справі про адміністративне правопорушення було висловлено прохання про виконання рішення ЄСПЛ через

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

застосування додаткових заходів індивідуального характеру шляхом скасування постанов судів першої та апеляційної інстанцій й закриття провадження у справі про адміністративне правопорушення, передбачене статтею 185 КУпАП, щодо ОСОБИ_22 [заявника].

Редакція статті 185 КУпАП, яка діяла на час інкримінованого адміністративного правопорушення, передбачала відповідальність за злісну непокору законному розпорядженню або вимозі працівника міліції при виконанні ним службових обов'язків, а також вчинення таких же дій щодо члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця у зв'язку з їх участю в охороні громадського порядку. Установлення злісності непокори, законності розпорядження або вимоги працівника міліції при виконанні ним службових обов'язків є обов'язковими ознаками вищевказаного адміністративного правопорушення.

У справі, про яку йдеться, місцевим судом було встановлено, що ОСОБА_22 [заявник] 28 травня 2010 року о 07:30 незаконно, порушуючи встановлений порядок, знаходився на будівельному майданчику з будівництва дороги по вул. Білої Акації у місті Харкові, огороженому у встановленому порядку, перешкоджаючи проведенню будівельних робіт, створюючи небезпеку для свого життя та життя інших осіб. Неодноразові законні вимоги працівників міліції, які виконували функції з охорони громадського порядку на зазначеній території, залишити територію будівельного майданчика заявник [ОСОБА_22] виконувати відмовився, при намаганні примусово видалити його з будівельного майданчика упирався, виривався, намагаючись залишитися на огороженій території, чим допустив злісну непокору законним вимогам працівників міліції.

Апеляційний суд залишив без змін постанову місцевого суду у цій частині.

Разом із тим у формулюванні обставин адміністративного правопорушення в обох судових рішеннях не було зазначено, які законодавчі норми і який встановлений порядок порушив ОСОБА_22 [заявник], якими діями перешкоджав проведенню будівельних робіт і створював небезпеку для свого життя та життя інших осіб.

Також зі справи не вбачалося неодноразовості вимог працівників міліції до ОСОБИ_22 [заявника] залишити територію будівельного майданчика; він стверджував, що таких вимог не чув і непокори не вчиняв.

Відмова від виконання наполегливих, неодноразово повторених законних вимог чи розпоряджень працівника (працівників) міліції, виражена у зухвалій формі, що свідчить про явну зневагу до осіб, які охороняють громадський порядок, у діях ОСОБИ_22 [заявника] судами не була встановлена.

Суд констатував допущену щодо ОСОБИ_22 [заявника] процесуальну несправедливість у провадженнях, зокрема, в апеляційному суді (пункти 185, 186, 257), що підтверджувало непропорційність накладеного стягнення.

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

ВП ВС указала, що накладене на ОСОБУ_22 [заявника] найсуворіше стягнення було необґрунтованим та несправедливим і не відповідало вимогам статей 32, 33 КУпАП.

Наведена необґрунтованість судових рішень, відсутність у них доказів усіх ознак адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 185 КУпАП, поряд із висновками ЄСПЛ в цій справі про порушення гарантій справедливого судового розгляду, давали ВП ВС підстави вважати, що в діях ОСОБИ_22 [заявник] був відсутній склад цього правопорушення, а безпідставне накладення на нього адміністративного стягнення у виді адміністративного арешту на строк дев'ять діб (з урахуванням постанови апеляційного суду) було порушенням конституційного принципу верховенства права, адже рішення судів мають бути не тільки законними і обґрунтованими, а й справедливими. Тому судові рішення щодо заявника було скасовано, а провадження у справі про адміністративне провадження – закрито за відсутності у його діях складу адміністративного правопорушення.

Детальніше з текстами постанов ВП ВС: від 18 травня 2021 року у справі № 3-3128/2010 (провадження № 13-81зво19) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97163059> у справі № 3-3133/10 (провадження № 13-80зво19) – за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97451636>.

5.3. Невмотивованість і відсутність оцінки пропорційності накладеного стягнення характеру й способу вчиненого правопорушення, даним про особу заявниці, її майновому стану тощо за вчинення правопорушення, передбаченого частиною першою статті 483 МК України – ВП ВС скасувала постанову апеляційного суду та передала справу про адміністративне правопорушення на новий розгляд до суду цієї ж інстанції

Рішенням у справі «Краєва проти України» (Krayeva v. Ukraine) (№ 72585/13) від 13 січня 2022 року ЄСПЛ констатував порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції (захист власності) у зв'язку із тим, що накладене на заявницю стягнення, зокрема розмір штрафу, який її зобов'язали сплатити згідно із постановою апеляційного суду у результаті застосування частини першої статті 483 МК України, становило непропорційне втручання у її майнові права.

Як убачається з матеріалів справи, апеляційний суд, задовольнивши апеляційну скаргу представника митниці, скасував постанову місцевого суду про закриття провадження щодо ОСОБИ_18 [заявниці] на підставі пункту 1 частини першої статті 247 КУпАП, визнав її винуватою у вчиненні правопорушення, передбаченого частиною першою статті 483 МК України і наклав адміністративне стягнення у вигляді штрафу в дохід держави у розмірі 100 відсотків вартості товару, тобто 498 052,87 грн, із конфіскацією цього товару.

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

Переглядаючи постанову Апеляційного суду Запорізької області від 23 серпня 2013 року за виключними обставинами, ВП ВС діяла на підставі і в порядку, передбачених главою 24-1 КУпАП. Оскільки на національному рівні справа щодо заявниці розглядалась судами першої та апеляційної інстанцій, які за своєю суттю є судами факту, ВП ВС не уповноважена досліджувати докази, здійснювати їх оцінку, а також встановлювати обставини, що мають значення для правильного вирішення справи, тобто не наділена повноваженнями щодо перегляду справи по суті та, за аналогією з іншими процесами, діє як суд права.

Таким чином, останньою інстанцією, що надає можливість сторонам перевірити повноту судового розгляду, правильність встановлення фактичних обставин, оцінити докази з точки зору їх достовірності фактично є суд апеляційної інстанції, і це покладає на нього обов'язок щодо дослідження й оцінки доказів.

Крім того, ЄСПЛ, поставивши під сумнів наявність у діях заявниці складу правопорушення, передбаченого частиною першою статті 483 МК, з огляду на позицію щодо відсутності у її діях умислу, зазначив про те, що у постанові апеляційного суду не міститься належних спростувань таких аргументів заявниці. Також Суд, констатувавши, що накладене апеляційним судом стягнення становило непропорційне втручання в майнові права заявниці, вказав на невмотивованість постанови апеляційного суду й у цій частині, зазначивши про відсутність у ній оцінки пропорційності накладеного стягнення, характеру й способу вчиненого правопорушення, даних про особу заявниці, її майновий стан тощо. Це свідчило про неповне дослідження судом апеляційної інстанції доказів під час судового розгляду, необґрунтованість судового рішення, що є істотним порушенням таких засад судового провадження, як законність, змагальність сторін та свобода в поданні ними суду своїх доказів.

Отже, констатований ЄСПЛ характер порушень, їхня правова природа, стадія провадження, на якій вони були допущені і на якій можуть бути виправлені, з огляду на постановлені у цій справі рішення та процесуальні повноваження ВП ВС давали підстави вважати, що їх виправлення можливе шляхом застосування такого заходу індивідуального характеру, як повторний апеляційний перегляд справи щодо заявниці.

Тому постанова апеляційного суду щодо заявниці була скасована, а справа про адміністративне правопорушення, передбачене частиною першою статті 483 МК України передана на новий розгляд до апеляційного суду.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 27 липня 2022 року у справі № 334/5231/13-п (провадження № 13-9зво22) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105565340>.

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

5.4. Притягнення заявника двічі за одне й те ж правопорушення – вчинення хуліганства – в порядку провадження у справі про вчинення адміністративного правопорушення і кримінального провадження – ВП ВС скасувала вирок суду першої інстанції та ухвали судів апеляційної та касаційної інстанцій і закрила кримінальну справу

Рішенням у справі «Чернов проти України» (Chernov v. Ukraine) (№ 16342/10) від 10 грудня 2020 року ЄСПЛ констатував порушення статті 4 Протоколу № 7 до Конвенції (право не бути притягненим до суду або покараним двічі) у зв'язку із тим, що заявника двічі було притягнуто до суду та покарано за одне й те саме правопорушення.

Постановою Зарічного районного суду міста Суми від 21 червня 2007 року ОСОБУ_19 [заявника] було притягнуто до адміністративної відповідальності за статтею 173 КУпАП та застосовано до нього адміністративне стягнення у виді адміністративного арешту на строк три доби, початок якого відраховувався з часу затримання з 00:30 21 червня 2007 року. Постанова набрала законної сили і не підлягала оскарженню. Вказаною постановою суду ОСОБА_19 [заявник] був визнаний винним у вчиненні дрібного хуліганства.

Об лютого 2008 року Зарічний районний суд міста Суми задовольнив протест прокурора, скасував постанову від 21 червня 2007 року та закрив провадження у справі про адміністративне правопорушення щодо ОСОБИ_19 [заявника] за статтею 173 КУпАП у зв'язку з порушенням щодо нього кримінальної справи.

Вироком Зарічного районного суду міста Суми від 29 грудня 2008 року заявника було визнано винним у вчиненні хуліганства, передбаченого частиною третьою статті 296 КК України, та засуджено до покарання у виді позбавлення волі на строк два роки один місяць. Апеляційний суд вирок місцевого суду змінив та ухвалив вважати ОСОБУ_19 засудженим за частиною третьою статті 296 КК України до покарання у виді позбавлення волі на строк два роки, оскільки суд першої інстанції не мав права погіршувати його становище, призначаючи більш суворе покарання ніж було призначено попереднім вироком.

За висновком ЄСПЛ, адміністративне правопорушення «дрібне хуліганство», передбачене статтею 173 КУпАП, підпадає під визначення «кримінальної процедури» у розумінні статті 4 Протоколу № 7 до Конвенції. Виходячи із цього ВП ВС дійшла висновку, що застосування судом до ОСОБИ_19 [заявника] адміністративного стягнення за вчинення цього правопорушення було покаранням (засудженням) у порядку кримінального провадження, а постанова Зарічного районного суду міста Суми від 21 червня 2007 року – вироком.

Згідно з пунктом 9 частини першої статті 6 КПК України 1960 року кримінальну справу не може бути порушено, а порушена справа підлягає закриттю щодо особи, про яку є вирок по тому ж обвинуваченню, що набрав законної сили.

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

Вказане є істотним порушенням кримінально-процесуального закону і згідно із частиною першою статті 282, пунктом 1 частини другої статті 370 КПК України 1960 року було безумовною підставою для скасування судових рішень у кримінальній справі щодо ОСОБИ_19 [заявника] із закриттям справи.

ВП ВС частково задовольнила заяву ОСОБИ_19 [заявника], оскільки не наділена повноваженнями виправдовувати і реабілітовувати осіб у кримінальній справі, й скасувала означені вирок суду першої інстанції та ухвали судів апеляційної та касаційної інстанцій у справі заявника, й закрила кримінальну справу щодо нього.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 29 червня 2021 року у справі № 1-464/2008 (провадження № 13-17зв021) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98235795>.

6. Процесуальні питання, пов'язані з відкриттям провадження з перегляду судових рішень з підстави встановлення ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

6.1. Жорстоке поводження із заявником з боку працівників правоохоронних органів та його незадокументоване затримання – ВП ВС відмовила в допуску справи за заявою про перегляд судових рішень за виключними обставинами, адже ЄСПЛ не встановив порушення Конвенції при розгляді справи судом

Рішенням у справі «Дебелий та інші проти України» (Debelyy and Others v. Ukraine) (№ 7174/11 та 2 інші заяви) від 27 травня 2021 року ЄСПЛ констатував порушення статті 3 та пункту 1 статті 5 Конвенції щодо ОСОБИ_20 (заява № 49391/12) у зв'язку із жорстоким поводженням працівників міліції із заявником та незадокументованим його затриманням.

Розглядаючи заяву про перегляд судових рішень з підстави встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні судами справи про адміністративне правопорушення, ВП ВС вказала, що загальні принципи, яких дотримувався ЄСПЛ при розгляді заяви ОСОБИ_20, а саме: оцінка та аналіз наведених ним фактів, констатований характер (зміст) порушень Конвенції, присуджена у зв'язку із цим грошова компенсація, давали підстави вважати, що стосовно заявника були допущені такі порушення Конвенції, які за цих обставин неможливо відновити у вигляді того стану чи становища, що існували до вчинення порушень. У таких випадках засобами компенсації можуть бути: сплата присудженого відшкодування моральної шкоди, аналіз причин порушення Конвенції та пошук шляхів усунення цих порушень, вжиття інших заходів загального характеру. Виконання цих заходів покладається на компетентні органи державної влади.

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

ВП ВС вирішила, що повне відновлення попереднього юридичного стану щодо ОСОБИ_20, зокрема шляхом скасування постанов судів першої та апеляційної інстанцій, якими заявника було визнано винним у вчиненні адміністративного правопорушення, не було можливим, оскільки ЄСПЛ вказаним рішенням встановив факт порушення Конвенції стосовно жорстокого поводження працівників міліції та незадокументованого затримання ОСОБИ_20. Проте у рішенні ЄСПЛ не констатовано порушень, які були допущені при вирішенні справи судом, у зв'язку із чим доводи заявника у цій частині не є прийнятними. На сьогодні судові рішення щодо нього набрали законної сили.

Окрім того, за наслідками розгляду заяви ОСОБИ_20 ЄСПЛ вирішив надати йому справедливу сатисфакцію у вигляді присудження 3900 євро компенсації моральної шкоди.

Тому ВП ВС відмовила у допуску справи за заявою ОСОБИ_20 про перегляд постанов судів першої та апеляційної інстанцій, ухвалених у його справі про адміністративне правопорушення.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 06 липня 2021 року у справі № 815/7750/2012 (провадження № 13-98зв021) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98235813>.

6.2. Посилання особи на інші подібні рішення ЄСПЛ, у яких вона не була заявником, як на факт порушення Конвенції і за її обставин справи – ВП ВС відмовила в допуску справи до провадження, адже право на подання заяви про перегляд судового рішення належить лише особі, на користь якої постановлено рішення ЄСПЛ

Діючи в інтересах ОСОБИ_1, його захисник звернувся до ВП ВС із заявою про перегляд постанови апеляційного суду з підстави, передбаченої частиною другою статті 297-1 КУпАП.

Аргументуючи свою вимогу, заявник посилався на практику ЄСПЛ, насамперед рішення у справі «Яремійчук та інші проти України» (Yaremychuk and Others v. Ukraine) (№ 2720/13 та 6 інших заяв) від 09 грудня 2021 року, яке, на його думку, було постановлене на користь ОСОБИ_1, ураховуючи Додаток до заяви № 2720/13 та 19 інших заяв, серед яких заява ОСОБИ_1 № 36205/15 була під № 17.

Також заявник посилався на рішення ЄСПЛ від 11 липня 2019 року у справі «Садоха проти України» (Sadocha v. Ukraine) (№ 77508/11) від 11 липня 2019 року.

Перевіривши наведені у заяві доводи, ВП ВС дійшла висновку, що заява про перегляд постанови по справі про адміністративне правопорушення, за змістом частини першої статті 297-1 КУпАП, може бути подана особою, на користь якої постановлено рішення міжнародної судової установи, юрисдикція якої визнана Україною.

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

Проте згідно з рішенням ЄСПЛ у справі «Яремійчук та інші проти України» (Yaremychuk and Others v. Ukraine) від 09 грудня 2021 року, текст якого розміщено на офіційному сайті Мін'юсту, його було постановлено на користь інших осіб (ОСОБИ_2, ОСОБИ_3, ОСОБИ_4, ОСОБИ_5, ОСОБИ_6, ОСОБИ_7, ОСОБИ_8) і безпосередньо ОСОБИ_1 воно не стосувалося.

Посилання захисника на Додаток до заяви № 2720/13 та 19 інших заяв, серед яких заява ОСОБИ_1 № 36205/15 була під № 17, визнано неприйнятним, адже за інформацією на офіційному сайті ЄСПЛ такий документ є лише повідомленням осіб про звернення з відповідними заявами до Суду та не свідчить про їх вирішення по суті. Даних про те, що наразі ЄСПЛ постановлено рішення на користь ОСОБИ_1, у суду не було. Не містилося таких відомостей і в поданій заяві.

Крім того, безпосередньо не стосувалося ОСОБИ_1 і рішення ЄСПЛ від 11 липня 2019 року, на яке посилався захисник у своїй заяві.

Таким чином, наведені у заяві захисника обставини не могли слугувати підставою для здійснення провадження за правилами глави 24-1 КУпАП, а тому справа за заявою допуску до провадження не підлягала.

Детальніше з текстом постанови ВП ВС від 08 грудня 2022 року у провадженні № 13-62зво22 можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107963211>.

6.3. Сплив передбаченого процесуальним законом десятирічного строку з дня набрання законної сили ухвалою суду касаційної інстанції, встановленого для звернення із заявою про перегляд судових рішень через констатацію ЄСПЛ порушення Конвенції – ВП ВС висловилося про можливість допуску до провадження заяви про перегляд судових рішень за виключними обставинами, незважаючи на сплив такого строку у світлі конкретних обставин справи та потреби відновити настільки, наскільки це можливо, попередній юридичний стан особи, який вона мала до порушення Конвенції

За змістом пункту 2 частини другої статті 424 з урахуванням приписів частини першої статті 423 ЦПК України заява про перегляд судового рішення за виключними обставинами може бути подана з підстав, визначених частиною третьою статті 423 цього Кодексу, не пізніше десяти років з дня набрання таким судовим рішенням законної сили. Строки, визначені в частині другій цієї статті, не можуть бути поновлені (частина третя статті 424 ЦПК України).

Аналогічні положення містяться й в КАС України та ГПК України [Рішенням Конституційного Суду України № 1-р(II)/2024 від 14.02.2024 відповідні положення ГПК України було визнано такими, що не відповідають Конституції України (є неконституційними) в тім, що унеможливають: 1) подання заяв про перегляд судового рішення у зв'язку з ухваленням Європейським судом із прав людини

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

рішення після десяти років із дня набрання законної сили рішенням національного суду; 2) поновлення строку судом на подання заяви про перегляд рішення національного суду. Ці положення втрачають чинність через шість місяців з дня ухвалення КСУ Рішення].

ВП ВС звернула увагу на те, що ані стаття 46 Конвенції, ані Закон № 3477-IV не ставлять обов'язок держави виконати чинне рішення ЄСПЛ у залежності від строку, що минув з дня набрання рішенням національного суду законної сили. Враховуючи обставини конкретної справи, досвід деяких держав-членів Ради Європи щодо можливості звернення у виключних випадках до національного суду після встановлення ЄСПЛ порушень Конвенції та спливу присічного строку на таке звернення, також вважала, що відсутні підстави для закриття провадження за виключними обставинами через подання заяви про перегляд судових рішень після спливу десяти років з дня набрання такими рішеннями законної сили.

Рішення ЄСПЛ у справі «Жвавий проти України» (*Zhvavyu v. Ukraine*) (№ 6781/13) від 20 вересня 2022 року, яке стало підставою для звернення заявника із заявою про перегляд судових рішень, набуло статусу остаточного після спливу десятирічного строку з дня набрання законної сили рішеннями національних судів. Отже, вплив такого строку не пов'язаний із несвоечасним вчиненням заявником дій щодо звернення до національного суду з відповідною заявою, а зумовлений тривалим розглядом справи в ЄСПЛ. Тому пропуск десятирічного строку для звернення із заявою про перегляд судових рішень не можна ставити у вину заявникові.

ЄСПЛ констатував, що відновлення цивільного провадження було б найбільш належним способом відшкодування будь-якої іншої матеріальної шкоди, завданої заявнику, з огляду на встановлене порушення статті 10 Конвенції (пункт 19 рішення ЄСПЛ). Тобто ЄСПЛ прямо вказав на потребу у відновленні цивільного провадження для належного відшкодування заявникові завданої йому шкоди.

З огляду на наведене ВП ВС вважала за необхідне розглянути заяву про перегляд судових рішень, незважаючи на вплив встановленого процесуальним законом десятирічного строку з дня набрання законної сили ухвалою суду касаційної інстанції.

За підсумками цього перегляду ВП ВС скасувала рішення судів першої, апеляційної та касаційної інстанцій та передала справу на новий розгляд до суду першої інстанції.

Аналогічного висновку про необхідність перегляду судових рішень у справах заявників за виключними обставинами, незважаючи на вплив встановленого процесуальним законом десятирічного строку з дня набрання такими рішеннями законної сили, ВП ВС визначила також у постановах від 07 липня 2021 року у справі № 2-а-256/08 (провадження № 11-41звa21) та від 25 квітня 2024 року

Дайджест судової практики ВП ВС у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом

у справі № 2а-10691/11/1270 (провадження № 11-149зва23), від 20 червня 2024 року у справі № 2-а-460/08/2704 (провадження № 11-174зва23).

Детальніше з текстами постанов ВП ВС: від 07 липня 2021 року у справі № 2-а-256/08 (провадження № 11-41зва21) можна ознайомитися за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98524294> від 23 листопада 2022 року у справі № 2318/1249/2012 (провадження № 14-96свц22) – за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107805167>, від 25 квітня 2024 року у справі № 2а-10691/11/1270 (провадження № 11-149зва23) – за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118689107>, від 20 червня 2024 року у справі № 2-а-460/08/2704 (провадження № 11-174зва23) – за посиланням: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120112326>.

Дайджест судової практики Великої Палати Верховного Суду у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням Європейським судом з прав людини порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом. Рішення, внесені до ЄДРСР станом на 01 жовтня 2024 року / Упоряд.: управління забезпечення роботи ВП ВС / Відпов. за вип.: Секретар ВП ВС, д-р юрид. наук, проф., член-коресп. НАПрН України В. Ю. Уркевич. Київ, 2024. – 70 с.

Застереження. Видання містить добірку основних правових висновків ВП ВС, наведених у справах про перегляд судових рішень у зв'язку із встановленням ЄСПЛ порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справ судом. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у ЄДРСР.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 [@supremecourt_ua](https://www.instagram.com/supremecourt_ua)

 so.supreme.court.gov.ua